

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

JEPPE-KOIRAN SEIKKAILUT

Päihdekasvatusta esikouluikäisille toiminnallisina menetelmin

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Saara Leinonen
Tiia Juvonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LEINONEN, SAARA & JUVONEN, TIIA:
Jeppe-koiran seikkailut
Päihdekasvatusta esikouluikäisille toiminnallisilla menetelmin.

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö,
64 sivua, 21 liitesivua

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä esikouluikäisille lapsille. Työn tavoitteena oli luoda malli lasten kanssa toiminnallisesti toteutettavaan päihdekasvatustyöhön. Lisäksi työssä haluttiin painottaa varhaisessa vaiheessa aloitetun työskentelyn mahdollisuuksia. Teoriaosuudessa käsitelimme sosiaalipedagogiikkaa, esikouluikäisen psykologista kehitystä, ehkäisevää päihdetyötä sekä muita toimintaa ohjaavia teemoja. Pohdintaosiossa käsiteltiin työn eettisyyteen, merkitykseen, hyödynnettävyyteen ja ammatilliseen kasvuun liittyviä seikkoja. Pohdimme myös, millaisia kehittämis ehdotuksia työllä voisi olla.

Työn kohderyhmä koostui kymmenestä Lahden kaupungin Asemantaustan päiväkodin kahden esikouluryhmän lapsista. Ryhmä muodostui sattumanvaraisesti lasten vanhemmille jaettujen lupalomakkeiden palautusten perusteella. Opinnäytetyön toiminnallinen osa muodostui kuudesta tapaamisesta, joilla jokaisella oli oma teemansa. Toimintakerroilla käsiteltiin muun muassa itsetuntoa, sosiaalisia taitoja, tunteita sekä turvallisuutta. Toimintakerrat suunniteltiin siten, että jokaista teemaa käsiteltiin Jeppe-nimisen koirahahmon lähettämän kirjeen ja kuvan avulla. Tämän jälkeen aiheen käsittelyä jatkettiin erilaisten harjoitusten ja leikkien avulla. Palautetta toiminnasta kerättiin lapsilta Nalle-korttien ja esikouluryhmän opettajilta keskustelujen avulla. Työn toiminnallinen osuus sujui mielestämme hyvin. Tapaamiskerrat toteutuivat suunnitelmien mukaan, mutta joustimme ja muokkasimme niitä tarvittaessa. Lapsilta ja esikouluopettajilta saatu palaute oli myönteistä.

Asiasanat: päihdekasvatus, esikouluikäiset, sosiaalipedagogiikka, toiminnallisuus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LEINONEN, SAARA & JUVONEN, TIIA:

Adventures of the Jeppe-dog

Substance abuse education with functional methods for children in pre-school

Bachelor's Thesis in Social Pedagogic Work with Children and Young People,
64 pages, 21 pages of appendices

Autumn 2013

ABSTRACT

The purpose of this functional bachelor's thesis was to carry out substance abuse prevention for children in pre-school. The objective of the thesis was to create an example for substance abuse education that is implemented functionally with children. In addition there was an interest to highlight the possibilities of action that is started in an early stage. In the theoretical part we worked with themes like social pedagogic, the psychological development of children in pre-school, substance abuse prevention and other themes that affected to the function. In the last section we worked with themes of ethics, importance and utility of the thesis and development of our professionalism. We also discussed about the possible ways to develop the thesis.

The object of the work consisted ten children from two different groups of pre-school in Asemantausta kindergarten in Lahti city. The participants were selected at random, by the returning of the written permission that was given to their parents to fill. The functional part of the thesis included six meetings, which all had their own theme. The themes were self-esteem, social skills, feelings and safety. Meetings were planned so that there was a toydog called Jeppe, who sent a letter and a photo to the kids every time. The letters were followed by different kind of practices and plays. Feedback of those meetings with children was received through The Bears-cards. The teachers of the pre-school told their thoughts about the meetings afterwards through discussion. We think that the functional part of the thesis went well. Our meetings were mainly as we had planned, but we also changed the plans when needed. The feedback from children and teachers were positive.

Key words: substance abuse education, children in pre-school, social pedagogic, functionality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	PÄIHDEKASVATUSHANKE ESIKOULUIKÄISILLE	7
2.1	Tausta ja tarve	7
2.2	Tarkoitus ja tavoitteet	11
2.3	Kohderyhmä	12
3	ESIKOULUIKÄISEN PSYKOLOGINEN KEHITYS	14
4	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	17
5	TOIMINTAA OHJAAVAT TEEMAT	21
5.1	Ilmaisullisuus	21
5.2	Toiminnallisuus	22
5.3	Taide- ja draamakasvatus	23
5.4	Ystävyys	24
6	SOSIAALIPEDAGOGIIKKA OSANA TOIMINTAA	26
6.1	Sosiaalipedagogiikka	26
6.1.1	Sosiokulttuurinen innostaminen	28
6.1.2	Osallisuus	31
7	JEPPE-KOIRAN SEIKKAILUT	33
7.1	Ensimmäinen toimintakerta: tutustuminen	33
7.2	Lapsen itsetunto	35
7.2.1	Toinen toimintakerta	37
7.3	Sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus	39
7.3.1	Kolmas toimintakerta	42
7.4	Tunteet	44
7.4.1	Neljäs toimintakerta	45
7.5	Turvallisuus	46
7.5.1	Viides toimintakerta	48
7.6	Kuudes toimintakerta: päätös	49
8	ARVIOINTI	52
9	POHDINTA	55
9.1	Eettisyys	55
9.2	Työn merkitys, hyödynnettävyys ja kehittämis ehdotukset	56

	4
9.3 Ammatillinen kasvu	58
LÄHTEET	59
LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Kun puhutaan siitä, miten lasten kanssa tulisi käsitellä päihteiden käyttöä, nousee usein esiin mielikuva valistuksenomaisesta tiedottamisesta. Nuorten kanssa päihteitä käsitellään yleisimmin esimerkiksi koulun oppitunneilla tai päihdeputkien avulla. Pienempien lasten kanssa aiheen käsittely voi tuntua vaikeammalta ja siksi asiaa ei edes mielellään käsitellä. Ehkäisevän päihdetyön eräs tavoite on vähentää päihdehaittojen riskitekijöitä. Samaan aikaan sillä pyritään lisäämään ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Tässä opinnäytetyössä halutaan tuoda esiin esikouluikäisille lapsille toteutettua ehkäisevää päihdetyötä. Sen lisäksi aihetta lähestytään hyvinvoinnin edistämisen ja sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta. Päihdekasvatus on tänä päivänä mielestämme sekä ajankohtainen että tärkeä aihe. Juuri lapsille suunnattuja ehkäisevän päihdetyön kokonaisuuksia on olemassa varsin vähän, minkä vuoksi opinnäytetyön aihe on mielestämme merkittävä. Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa malli esikouluikäisten kanssa toteutettavalle päihdekasvatukselle.

Opinnäytetyössä puhutaan päihdekasvatuksesta, vaikka voisimme yhtä hyvin puhua sosiaalisesta kasvatuksesta, mikä käsitteenä paremmin viittaa toimintamme luonteeseen. Useimmiten päihdekasvatuksen ajatellaan olevan tiedon siirtämistä ihmiseltä toiselle, mutta tässä työssä keskitytään lasten ajatusten herättelyyn ja erilaisten taitojen kartuttamiseen.

Opinnäytetyön aiheen valinta tapahtui yhteistyössä toimeksiantajan edustajan, Sosiaalialan osaamiskeskus Verson ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön seutukoordinaattorin, Susanna Leimion, kanssa. Aiheen käsittelemisen kannalta ajattelimme toiminnallisen opinnäytetyön olevan tähän toimivin ratkaisu. Niinpä toteutimme mallin esikouluikäisten kanssa tehtävälle päihdekasvatukselle. Opinnäytetyöhön kuuluu toiminnallisen osan suunnittelu, toteutus, kirjaaminen ja arviointi. Teoreettinen viitekehys puolestaan rakentuu ehkäisevän päihdetyön, esikouluikäisen psykologisen kehityksen, sosiaalipedagogiikan, sosiokulttuurisen innostamisen sekä toiminnallisten menetelmien teemoista.

Opinnäytetyö toteutettiin Lahden Asemantaustan päiväkodin esikouluryhmille, jotka toimivat Anttilanmäen koulun tiloissa. Työhön osallistui yhteensä kymmenen lasta kahdesta esiopetusryhmästä. Toiminnallinen osuus sisälsi kuusi tapaamiskertaa lapsiryhmän kanssa. Toimintakertojen aiheet olivat itsetunto, sosiaaliset taidot, tunteet sekä turvallisuus. Lisäksi siihen kuului tutustumiskerta sekä toiminnan päättävä tapaamiskerta. Toiminnallinen kokonaisuus toteutettiin syyskuun ja lokakuun 2013 aikana.

2 PÄIHDEKASVATUSHANKE ESIKOULUIKÄISILLE

Seuraavassa kappaleessa käsitellään opinnäytetyön taustaan ja tarpeeseen vaikuttavia seikkoja. Siinä kerrotaan työhön ja toiminnan toteuttamiseen merkittävästi liittyvistä teoreettisista teemoista. Lisäksi kappaleessa käsitellään lyhyesti myös aiempia opinnäytetyöhön liittyviä tutkimuksia.

2.1 Tausta ja tarve

Opetushallituksen (2010) laatiman esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan, että esiopetuksen tehtävänä on lapsen kasvun edistäminen ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Lasta ohjataan yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen noudattamiseen, toisten ihmisten arvostamiseen ja vastuulliseen toimimiseen. Keskeinen tehtävä on edistää lapsen suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Se ilmenee lapsen fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen seuraamisena ja tukemisena sekä mahdollisten tulevien vaikeuksien ennaltaehkäisyinä. Opetussuunnitelman perusteissa pidetään tärkeänä lapsen terveen itsetunnon vahvistamista ja mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen.

Esiopetuksen tavoitteet määräytyvät sekä lapsen yksilöllisen kehittymisen mahdollisuuksista että yhteiskunnan tarpeista. Tavoitteena on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja kehittää oppimistaitoja. Lapsi oppii pohdintaa oikeasta ja väärästä ja hänen kykynsä ilmaista itseään vahvistuu. Leikkien kautta vahvistuvat myös yhteiselämän pelisäännöt. (Opetushallitus 2010.)

Olemme huomioineet toimintaa kehittäessämme opetushallituksen luomat esiopetussuunnitelman tavoitteet niin, että järjestämämme toimintakerrat nivoutuvat yhteen hyvin muun esiopetuksellisen työskentelyn rinnalle. Lisäksi toimintakertojemme teemat liittyvät keskeisesti moniin

esiopetussuunnitelmassakin mainittuihin aihealueisiin, joten toiminnan tärkeyttä on helppo perustella. Muun muassa esiopetussuunnitelmassa mainitut itsetunnon vahvistaminen, vuorovaikutuksen mahdollistaminen, itseilmaisu ja yhteiselämän pelisäännöt tulevat toiminnassamme hyvin näkyviin.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan terveyttä edistävässä toiminnassa tulisi painottaa terveyden lisäämistä ja vahvistamista sairauksien ehkäisemisen sijaan. Terveyttä voidaan edistää vahvistamalla erilaisia terveyttä suojaavia sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä. Näitä ovat monet yksilöön, toisiin ihmisiin, kulttuuriin, talouteen tai ympäristöön liittyvät seikat, kuten terveelliset elämäntavat, vuorovaikutustaidot ja pysyvät sosiaaliset verkostot. Terveyttä edistävillä ympäristöillä kyetään suojelemaan lapsia uhkaavilta tekijöiltä ja mahdollistamaan turvallinen ympäristön tutkiminen, tietojen ja taitojen kasvu sekä ihmisten kohtaaminen. Lapsen kannalta tärkeää olisi huomioida tämän kaikkia ympäristöjä, esimerkiksi kotia, koulua, päiväkotia ja asuinalueita terveyden edistämisen näkökulmasta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2009.) Tällaiset terveyden edistämisen keinot voivat ehkäistä hyvinvointia haittaavia tekijöitä, kuten esimerkiksi syrjäytymistä ja päihteiden käyttöä. Paanasen (2013) mukaan syrjäytymisen ehkäisy on aloitettava varhain kaikissa arjen kehitysympäristöissä.

Usein syrjäytyminen ja päihteiden käyttö liitetään yhteen. Syy-seuraussuhteita on vaikea määrittää, mutta syrjäytyminen voi olla syy päihteiden käytölle tai päihteet voivat olla syy siihen, että henkilö syrjäytyy. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän Kansallisen syntymäkohortti 1987 -tutkimusraportin mukaan syrjäytymisen ehkäisy aloitetaan monesti liian myöhään. Erikoistutkija Reija Paananen (2013) kirjoittaa, että hyvinvoinnin tukeminen tulisi aloittaa varhain, ja koska hyvinvointi rakentuu arjessa, on oleellista, että eri kehitysympäristöt, kuten päivähoito ja harrastukset, tukisivat lasten hyvinvointia ja vahvistaisivat suojaavia tekijöitä.

Päihteettömyyden edistäminen tapahtuu siis parhaiten lasten luonnollisissa kehitysympäristöissä niin kuin edellä on jo mainittu (Espoon kaupungin sivistystoimi 2011). Lapsi oppii toimimaan vanhemmilta saadun mallin mukaan ja vanhempien suhtautuminen päihteisiin vaikuttaa lapsen tulevaan päihteiden käyttöön. Vanhempien tulisikin miettiä, onko oma asenne päihteisiin sellainen, jonka toivoisi lapsensa perivän. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010.) Jos kodissa ei oteta vastuuta lapsen päihdekasvatuksesta, on tärkeää, että lapsen hoidosta vastaava instituutio tai taho ottaa kasvatustehtävässään sen huomioon. Näin lapsen asenteisiin voidaan vielä vaikuttaa, mikäli kotoa tullut malli on epäsuotuisa lapsen kasvulle ja kehitykselle. On tärkeää, että päihteiden käytön ehkäisemiseksi toimitaan mahdollisimman varhain ja avoimessa yhteistyössä silloin kuin mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on paljon. (Espoon kaupungin sivistystoimi 2011.)

Espoon kaupungin sivistystoimi on määritellyt päihteiden käytön ehkäisyä varhaiskasvatuksessa. Sen toteuttaminen on kiinteässä suhteessa kasvatuskumppanuuteen ja vanhempien kanssa työskentelyyn. Pääpiirteitä ennaltaehkäisevässä työssä ovat painotukset lapsen itsearvoisen luonteen, lapsuuden vaalimisen ja lapsen ihmisenä kasvamisen ohjaamisen suhteen. Espoon esiopetussuunnitelman mukaan esikouluikäisen kanssa käsitellään hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä aiheita. Tavoitteena on, että lapsi ymmärtää terveiden elämäntapojen merkityksen ja oman toimintansa vaikutuksen hyvinvointiinsa. Lisäksi eräs toiminnan näkökulma on lapsen ympäristössä tapahtuvaan liialliseen päihteidenkäyttöön puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Espoon kaupungin sivistystoimi 2011.) Merkittävänä mielestämme näyttäytyy lasten omien valintojen vaikutusten ymmärtäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Myös Hollolan ja Lahden kunnan tuottamassa Päihdekasvatuksen ikäluokkaohjeistuksessa (Hurme 2003) esiintyy edellä mainittu ajatus. Esikouluikäisten osalta päihdekasvatuksen tavoitteet jaetaan tietoon, taitoon ja

asenteisiin. Tiedollisesti tavoitteena on, että lapset ymmärtävät kehon toimintaa, oppivat erilaisia turvallisuussääntöjä ja oikeaa tietoa vaarallisista aineista sekä tunnistavat ympäristössään turvallisia aikuisia, joihin he voivat vaikeissakin tilanteissa luottaa. Taitojen osalta painotus on sosiaalisissa taidoissa.

Pyrkimyksenä on kehittää taitoja toimia erilaisissa ongelmatilanteissa sekä huolehtia omasta turvallisuudesta ja tunne-elämästä. Lisäksi tavoitteena on oppia toimimaan sulavasti ryhmässä ja rohkaistua päätöksentekotaitojen kehittämiseen. Asenteiden kanssa työskenneltäessä tavoitteena on hyvä itsetunto, oman itsensä arvostaminen ja vastuun kantamisen opettelu. Tärkeitä aiheita ovat myös toisten huomiointi ja oman toiminnan vaikutusten ymmärtäminen. Toteuttamisen keinoina ikäluokkaohjeistuksessa esitetään muun muassa draamallisuus erilaisten roolileikkien kautta, asiantuntijoiden käyttäminen sekä eräänlaisesta selviytymispelistä mukailtu eskaripelin hyödyntäminen.

Muita toteutuksia ja hankkeita tutkiessamme tuli ilmi, että päihdekasvatusta on toteutettu selvästi enemmän nuorille kuin lapsille. Esimerkiksi erilaisia teemapäiviä ja päihdeputkia on järjestetty yleisimmin nimenomaan ylä- ja alakoululaisille. Pohdinnan alla on ollut kysymys siitä, eikö päihdekasvatus tulisi aloittaa jo mahdollisimman varhain ikätasoisella tavalla, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kautta. Päihdekasvatuksen toteuttaminen varhaisessa vaiheessa on mielestämme tärkeää paitsi esimerkiksi turvallisuuteen liittyvän tiedon lisääntymisen osalta, myös itsetunnon ja tunne-elämän kannalta. Ajatuksena on, että aikaisessa vaiheessa opitut tiedot, taidot ja asenteet yhdistyisivät osaksi lasten kriittistä ajattelua. Tämä ajattelu voisi puolestaan toimia toiminnan perustana myöhemmässä iässä.

Atkinson Roadin päiväkodissa Iso-Britannian Newcastle upon Tyne:ssä on vuonna 2007 kehitetty tapa toteuttaa päihdekasvatusta kolme ja neljä vuotiaalle lapsille. Päiväkotit haluaa tukea lapsia tekemään terveellisiä ja turvallisia päätöksiä sekä itsensä että toisten osalta. Eräänä suurimpana haasteena projektissa onkin ollut se, kuinka välittää tietoutta päihhteistä päiväkotit-ikäisille lapsille. Projekti on

nimeltään DANSI (Drugs Ation Newcastle Schools Initiative) ja siihen sisältyy erilaisia materiaaleja, kuten DANSI-käsinukke, tarina, kuvia ja musiikkia. Sen alkuvaiheen tavoitteena on opettaa lapsia jakamaan ajatuksiaan ja ideoitaan ryhmätilanteissa. Päähteitä ryhdytään käsittelemään vasta kun lapset ovat saaneet mahdollisuuden luoda turvallisen suhteen henkilökuntaan ja tovereihinsa. Lisäksi projekti sisältää runsaasti tunteiden käsittelyä projektin sisältämän materiaalin avulla. (MacDonald 2007.)

2.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä esikouluikäisille lapsille. Päämääränä opinnäytetyössä oli tuoda esiin, kuinka päihdekasvatusta voidaan soveltaa varhaiskasvatuksessa toiminnallisilla keinoin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda malli lasten kanssa tehtävään toiminnalliseen päihdekasvatustyöhön. Työllä haluttiin painottaa varhaisessa vaiheessa aloitettavan monipuolisen työskentelyn mahdollisuuksia ja esitellä tapa toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä esikouluikäisten kanssa.

Päätimme toteuttaa lapsille kuusi toimintakertaa ja ajattelimme sen olevan sopiva määrä haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kuuden toimintakerran aikana keskeisimmät teemat tulevat käsitellyiksi mukaan lukien tutustumiskerta ja viimeinen niin sanottu kokoava toimintakerta. Rajattu toimintakertojen määrä selkeyttää lapsille, että toiminta on väliaikaista ja loppuu aikanaan. Kuusi toimintakertaa oli mielestämme sopiva määrä myös opinnäytetyöhön kohdistuviin resursseihin nähden, sillä toiminnan suunnittelu ja kehittäminen vei paljon aikaa. Toisaalta riittävän monta tapaamista mahdollisti luottamuksen syntymisen lapsien ja ohjaajien välillä.

Pyrimme siihen, että kaikki lapset osallistuisivat aktiivisesti toimintaan ja kukaan ei jäisi sen ulkopuolelle tai tuntisi itseään ulkopuoliseksi. Toiveena oli, että lapset kokevat toiminnan sellaisena, että siihen on helppo ja mukava osallistua, ja että he kokevat tulevansa kuulluksi. Halusimme toiminnan olevan innostavaa ja positiivisesti latautunutta, ja että ilmapiiri on turvallinen ja luottamuksellinen. Tärkeää mielestämme oli myös se, että lapset eivät tuntisi itseään ahdistuneiksi tai pelokkaiksi. Opinnäytetyön päämääränä oli herätellä lasten ajatuksia toimintakertojen teemoihin liittyen. Lisäksi pyrimme siihen, että lapset saavat toiminnasta uusia tietoja, ajatuksia ja näkökulmia.

Toimintaa arvioitiin monin eri tavoin. Saimme toiminnasta palautetta lapsilta ja heidän kahdelta opettajalta ja tavoitteena oli kerätä palautetta jokaisen toimintakerran jälkeen. Tärkeä arviointimenetelmä oli myös itsearviointi ja reflektointi, joita toteutimme niin ikään kaikkien toimintakertojen jälkeen. Tarkoituksena oli miettiä, miten toiminta onnistui suunnitelmiin nähden. Lisäksi annoimme palautetta toisillemme esimerkiksi lapsiryhmän ohjauksesta. Opinnäytetyöprosessin aikana saimme myös neuvoja ja ohjausta toimeksiantajan edustajalta ja ohjaavalta opettajalta.

2.3 Kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmäksi valikoitui joukko Lahden Asemantaustan päiväkodin kahden eri esikouluryhmän lapsia. Ryhmä muodostui kymmenestä lapsesta, joista puolet oli tyttöjä ja puolet poikia. Toiminnan toteuttamisen ja ohjauksen sujuvuuden mahdollistamiseksi päätimme rajoittaa osallistujien määrän kymmeneen lapseen. Lasten osallistuminen oli vapaaehtoista ja osallistumisesta kysyttiin lupa vanhemmilta. Lupalomakkeen kymmenen ensimmäiseksi palauttanutta valittiin mukaan toimintaan (Liite 3).

Työn toteutukseen olisi voinut ottaa myös mukaan esimerkiksi lasten vanhemmat

ja päiväkodin muut työntekijät, mutta työn rajaamiseksi valitsimme kohderyhmäksi ainoastaan lapset. Useamman tahon mukaan ottaminen työhön olisi vaatinut laajempaa tutkimuksellista työskentelyä, jota ei tässä yhteydessä ollut mahdollista toteuttaa.

3 ESIKOULUIKÄISEN PSYKOLOGINEN KEHITYS

Lapsuus on hyvin tärkeä elämänvaihe, jota tulee kunnioittaa ja vaalia.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Lapsen kasvaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa varhaiskasvatuksen kontekstissa eli kasvuympäristössä, joka on suunniteltu lapselle sopivaksi. Kasvattajan tehtävä on turvata lapselle lapsuus ja taata hänelle kasvurauha. Lapsuuteen kuuluu monia arvokkaita asioita, joita kasvattajien tulisi huomioida työssään. Niitä ovat muun muassa luovuus, mielikuvitus, leikkimisen taito ja kyky sanattomaan ilmaisuun. Luovuus on esimerkiksi yhteydessä psyykkiseen terveyteen, vuorovaikutustaitoihin ja ongelmanratkaisukykyyn. Lapsena saadut monenlaiset kokemukset kulkevat hänen mukanaan läpi elämän. (Järvinen 2009, 8–10.)

Opinnäytetyössämme tarkoitus oli kiinnittää huomio muun muassa näihin edellä mainittuihin lapsuusiän tärkeisiin teemoihin. Olimme suunnitelleet toiminnan myös mahdollisimman monipuoliseksi, jotta lapset saivat mahdollisuuden löytää itsestään vahvuuksia monilta eri osa-alueilta.

Lapsi tarvitsee kasvunsa tueksi monenlaisia asioita, joita ovat muun muassa onnistumisen kokemukset, sosiaaliset suhteet, rakkaus ja vapaus sekä luottamus ja turvallisuus. (Järvinen 2009, 10.) Myös näihin kiinnitimme toiminnan suunnittelussa huomiota. Onnistumisen kokemukset ovat yhteydessä itsetuntoon, jota käsiteltiin ensimmäisellä toimintakerralla. Sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus kerralla opeteltiin mm. vuorovaikutustaitoja. Lisäksi pyrimme luomaan toiminnalle ympäristön, joka on luottamuksellinen ja turvallinen.

Ihmisen kehitykseen ja kasvuun kuuluu ajatus, jonka mukaan yksilö kehittyy vain ollessaan vuorovaikutuksessa erilaisten sosiaalisten virikkeiden ja kulttuurin kanssa. Kehitys tapahtuu yhteistyössä ulkoisten virikkeiden ja sisäisen maailman välillä. Lapsi ikään kuin ottaa maailman tapahtumia itseensä erilaisten aistimusten, kokemusten ja ihmissuhteiden kautta. Niistä hän muodostaa itselleen perustavanlaatuisen tajunnan. Lisäksi kehitys etenee tietyn aikataulun mukaisesti ja erilaiset ulkomaailman virikkeet ovat välttämättömiä lapsen oppimisen

kannalta. Tällainen tilanne voi esiintyä esimerkiksi kriittisellä kaudella, jolloin lapselle ei kehity tiettyä taitoa, jota hän sinä ikä kautena tarvitsisi. (Dunderfelt 1997, 62–65.) Tarjottuja virikkeitä muuttamalla voidaan siis vaikuttaa siihen, kuinka hyvin lapsi oppii ja kehittää omia taitojaan.

Esikouluikäisen eli 6–7-vuotiaan lapsen ajattelussa tapahtuu kehitystä, joka vaikuttaa moniin kykyihin ja taitoihin. Tässä iässä lapsi oppii esimerkiksi määrän pysyvyyttä, luokittelua sekä perspektiivin vaihtamista. Muun muassa nämä taidot tuovat ajatteluun lisää joustavuutta ja välittömistä havainnoista vapautumista. Oppiminen onkin eräs keskilapsuuden tärkein kehitystehtävä. Ajattelun kehittyminen tuo lapselle lisää valmiuksia oppimiseen, vaikka siihen vaikuttavat monet muutkin asiat. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila, 2006, 81 – 94.) 6–7-vuotiailla asiat näyttäytyvät konkreettisina ja heidän on vaikea ymmärtää abstrakteja ilmaisuja (Karling, Ojanen, Sívén, Viuhunen, Vilén, 2008, 139). Esikouluikä on siis varsin otollinen aika uuden tiedon opetteluun. Kehittyvät oppimisen taidot mahdollistavat myös päihdekasvatuksen tiedollisen puolen käsittelyn lapsiryhmässä. Ajattelun muuttuminen joustavammaksi mahdollistaa lisäksi asioiden käsittelyä irrallaan välittömistä havainnoista.

Esikouluikäiset lapset ovat koulukypsyyden kynnyksellä, jolloin kehittyvät monet koulunkäyntiin liittyvät valmiudet. Ennen seitsemää ikävuotta kehittyvät esimerkiksi pitkäjänteisyys ja keskittymiskyky. Lapsi saa valmiuden vastaanottaa annettuja virikkeitä ja keskittyä pyydettyyn asiaan tarvittavaksi ajaksi. Lisäksi kognitiiviset kyvyt kypsyvät niin, että lapsi kykenee ymmärtämään puhetta ja ilmaisemaan itseään sanallisesti. (Dunderfelt 1997, 85.)

Samaan aikaan lapsen mielikuvitus on erittäin vilkkaassa vaiheessa. Lapsen sisäinen maailma on merkittävästi erilainen aikuisiin verrattuna. Lapsi myös elää kohtaamansa tapahtumat erilaisella intensiteetillä ja luo tapahtumista sisäisiä

kuvia. Kuvat auttavat lasta luomaan perustaa myöhemmälle oppimiselle. Esimerkiksi satujen avulla lapselle voi opettaa perusteita vaikkapa moraalisesta käyttäytymisestä. (Dunderfelt, 1997, 82 – 83.) Tällainen kehitys perustelee asioiden käsittelyä lasten kanssa erilaisen toiminnan kautta ulkokohtaisen tarkastelun sijaan. Kun lapsi eläytyy kokemukseensa voimakkaasti, tapahtumia koskevat asiat myös jäävät helpommin lapsen mieleen.

Leikissä esikouluikäiset lapset sisäistävät vahvasti kaikki aistikokemuksensa ja rakentavat niistä omaa minuuttaan. Lapsi jäljittelee leikissä ympäristöään ja oppii sitä kautta tapoja ja tottumuksia. Leikissä lisäksi harjoitellaan suhtautumista maailmaan, kehitetään omia kykyjä ja opitaan sosiaalisia taitoja. Pienetkin leikin elementit koetaan voimakkaasti ja yksinkertaiset asiat leikissä luovat lapsille elämyksiä. (Dunderfelt 1997, 83 – 84.)

Kognitiivisen ajattelun lisäksi keskilapsuudessa kehittyvät myös sosiaaliset taidot. Lapsuusajan vertaisryhmissä mahdollistuu omien taitojen harjoittelu ja kokemusten kartuttaminen. Lapsi oppii vertaisryhmissä erilaisia sääntöjä sekä toisten huomioimista. Myös yhteiskunta vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen esimerkiksi päivähoidon kautta. Lapset oppivat uusia arvoja ja asenteita sekä monenlaisia valmiuksia. (Karling ym. 2008, 167–169.) Kouluun siirtyessä sosiaalisten taitojen odotetaan kehittyvän niin, että lapsi voi liittyä toisten seuraan ja eläytyä heidän kokemusmaailmaansa (Dunderfelt, 1997, 85). Sosiaalisen käyttäytymisen ohella kehittyä tunne-elämä ja tunteiden säätely. Tunne-elämän kehitys vaikuttaa esimerkiksi oppimiseen ja sosiaaliseen sopeutumiseen. Esikouluikäinen tarvitsee vielä tukea omien tunteidensa käsittelyssä ja taito on yhteydessä erilaisiin yksilöllisiin ominaisuuksiin, kuten temperamenttiin. (Nurmi ym. 2006, 104 – 109.)

4 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämien kouluterveyskyselyiden mukaan nuorten päihteidenkäyttö on viime vuosina vähentynyt. Esimerkiksi tupakointi on vähentynyt sekä peruskoulussa että lukiossa. Lisäksi alkoholin viikottainen käyttö on merkittävästi vähentynyt. Kyselyihin osallistuneiden nuorten päihteiden käytössä on kuitenkin eri ryhmien välillä suuria eroja. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista nuorista useampi sekä tupakoi päivittäin että käyttää alkoholia viikottain peruskoulussa ja lukiossa opiskeleviin nähden. Itsensä kerran kuukaudessa todella humalaan juovien määrä on pysynyt suunnilleen samana viimeisen viiden vuoden aikana. Huomattava havainto on, että laittomien huumeiden kokeilu on yleistynyt jyrkästi vuodesta 2008. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Alkoholihaitat koskettavat käyttäjän lisäksi myös läheisiä ja yhteiskuntaa. Alkoholihaittojen kustannukset laskelmien mukaan ovat jopa 1,3 miljardia euroa vuosittain. (Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013.) Viime vuosina yhteiskunnassa onkin alettu kiinnittää huomiota päihdevastaisuuteen. Alkoholiveroa on korotettu ja tupakkatuotteiden näkyvyyttä vähennetty.

Ehkäisevä päihdetyö on osa laajempaa kokonaisuutta, jonka tavoitteena on edistää ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta. Ehkäisevä päihdetyö pyrkii kiinnittämään huomiota päihdehaittojen riskitekijöihin sekä vähentämään päihteiden kysyntää ja tarjontaa. Toisaalta sen tavoitteena on vaikuttaa päihteiden käyttöön liittyviin asenteisiin, tietoihin ja kulutustapoihin sekä edistää päihdeettömiä elintapoja. Koska päihteiden käytön aiheuttamat haitat näkyvät koko kunnallisessa palvelujärjestelmässä, tulisi päihdepalveluihin panostaa usean eri yksikön yhteistyönä tehtävänä ehkäisyinä. Ehkäisevän päihdetyön pohja onkin peruspalveluissa, jossa suurin osa varsinaisesta työstä tehdään. Laadukkaan työn varmistamiseksi tarvitaan erilaisten tahojen, kuten kansalaisten, järjestöjen,

elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyötä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2011, 12–14, 20.)

Päihdetyö voidaan jakaa ehkäisevään ja korjaavaan työhön. Riskiehkäisy puolestaan toimii näiden kahden välissä ja sen lähtökohtana on riskien tunnistaminen. Yleinen ehkäisevä työ suunnataan laajemmalle kohderyhmälle kuin riskiehkäisytyö. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on vahvistaa suojaavia tekijöitä ja vähentää riskitekijöitä. Suojaavia tekijöitä ja riskitekijöitä on havaittavissa kaikilla ehkäisevän työn tasoilla. Tekijät voivat olla sekä yhteiskunnasta että yksilöstä aiheutuvia. Lasten ja nuorten elämässä on paljon sekä suojaavia tekijöitä että riskitekijöitä. Heihin kohdistuvaa työtä tarkasteltaessa yhä tärkeämmäksi ennaltaehkäisyn keinoksi on muodostunut sosiaalinen vahvistaminen. Sosiaalinen vahvistaminen lisää lasten ja nuorten suojaavia tekijöitä sekä vahvuuksia suhteessa päihteisiin. (Soikkeli & Warsell 2013, 18.) Päihteiden käytöltä suojaavia tekijöitä on mahdollisuus lisätä ja riskitekijöitä vähentää vaikuttamalla yleiseen hyvinvointiin (Ali-Melkkilä 2010, 139).

Ehkäisevä päihdetyö voi toimia vaikuttamalla kohderyhmään eri tavoin. Päihdehaittojen vähentäminen jaetaan kolmeen vaikuttamiskohteeseen. Niistä ensimmäinen vaikuttaa ihmisten tietoihin, asenteihin ja oikeuksiin. Toinen keskittyy suojaavien tekijöiden vahvistamiseen ja riskitekijöiden vähentämiseen. Kolmas vaikutuskohde puolestaan pyrkii vaikuttamaan päihteisiin ja niiden käyttötapoihin. Lisäksi ehkäisevä päihdetyö voidaan kohdentaa joko koko yhteiskuntaan, paikallisyhteisöihin, lähisuhteisiin tai yksilöihin koskevaksi. Nämä toteutustasot kuitenkin usein vaikuttavat toisiinsa, eikä toiminta siten kohdennu puhtaasti vain yhteen ryhmään. (Soikkeli & Warsell 2013, 23 – 24.)

Verrattaessa aikuisten ja nuorten kanssa tehtävää päihdetyötä, nähdään tärkeänä erona kasvatuksellisuus. Sosiaalisen vahvistamisen kautta on syntynyt ajatus siitä, että yksilö tulee kohdata ehkäisevässä päihdetyössä kokonaisuutena ja hänen

oivalluksensa ottaa osaksi työskentelyä. Suuri ero päihdevalistuksen ja -kasvatuksen välillä on vuorovaikutus. Päihdekasvatus rakentuu osallisuuden ja osallistujien ajatusten varaan, kun päihdevalistuksessa pääpaino on tiedon yksisuuntaisessa siirtämisessä ylhäältä alas. Kun päihdekasvatus ennen keskittyi päihteisiin, on sen keskiössä nyt nuoret itse. Päihdekasvatus pyrkii toimimaan kokonaisvaltaisesti huomioimalla nuoret, heidän kokemuksensa ja tiedon tarpeensa. Lisäksi se tiedostaa, että asenteet päihteitä kohtaan muodostuvat monien erilaisten asioiden kautta. Olennaista on keskittyä elämäntaitoihin ja arvoihin, joilla mahdollisesti kyetään tarjoamaan nuorelle päihteettömiä vaihtoehtoja vapaa-aikaan. (Vuohelainen 2012, 75 - 76.)

Kriittisessä pedagogiikassa ajatellaan, että kasvatus tapahtuu monenlaisten toimijoiden toteuttamana. Tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi välittömässä tai välillisessä vuorovaikutuksessa olevat toiset ihmiset, media ja mainostajat. Nykykulttuurissa yksilöön pyrkii vaikuttamaan hyvin monet tahot. Myös päihdekasvatus muodostuu ongelmalliseksi, jos se ei kykene ottamaan huomioon kaikkia niitä asioita, jotka liittyvät kohderyhmän päihteisiin. Päihteet ovat aina osa kulttuuria, ja ne rakentavat paitsi nuorten omaa identiteettiä ja suhteita toisiinsa, myös heidän suhdettaan yhteiskuntaan, jonka täysivaltaisiksi jäseniksi he ovat kasvamassa. Maailma, sen asiat, ilmiöt ja välineet latautuvat erilaisilla merkityksillä. Päihteitä ei siis voida kasvatuksessa käsitellä ilman yhteyttä kohderyhmään ja muihin elämään vaikuttaviin asioihin. (Kiilakoski 2010, 145 – 159.)

Nuorille suunnattun ehkäisevän päihdetyön eräänä tavoitteena on nostaa esiin jo edellä mainittu sosiaalinen vahvistaminen. Ehkäisevää päihdetyötä pyritään toteuttamaan yhä nuoremmille, joilla on varsin vähän päihdekokeiluja. Tässä tapauksessa perinteinen ehkäisevä työ on turhan ongelmakeskeistä, eikä välttämättä tavoita nuoria oikealla tavalla. Nuorten kohdalla sosiaalinen vahvistaminen toteutuu, kun aikuinen on valmis kuuntelemaan ja keskustelemaan nuoren kanssa. Sosiaalisen vahvistamisen kenttä on laaja ja ehkäisevä päihdetyö

on vain osa sitä. Sen avulla voidaan toteuttaa päihdetyötä käsittelemättä varsinaisesti päihteitä. Työ mahdollistaa sellaisen ajatusmallin syntymisen, joka tukee yksilön tahtoa viettää aikaansa päihteettömästi ja luo varmuutta sanoa "ei" silloin, kun tilaisuus käyttää päihteitä ilmaantuu. (Vuohelainen 2012, 73 – 75.)

Keskityimme opinnäytetyötä tehdessämme juuri sosiaaliseen vahvistamiseen ja jätimme päihteiden käsittelyn taka-alalle. Tarkoituksena oli vahvistaa taitoja ja piirteitä, jotka mahdollisesti suojaavat päihteidenkäytöltä tulevaisuudessa. Toiminnan päämääränä oli kyetä huomioimaan lapset kokonaisuutena, kaikkine ominaisuuksineen ja taitoineen. Sen kannalta oli tärkeää, että lapsi ymmärrettiin osana ympäristöään ja että toiminnassa käsiteltiin sellaisia asioita, jotka kuuluvat olennaisesti lasten arkeen ja elämään.

5 TOIMINTAA OHJAAVAT TEEMAT

Seuraavassa olemme tuoneet esiin keskeiset teemat, jotka toimivat työmme punaisena lankana. Ilmaisullisuus ja toiminnallisuus sekä taidekasvatus ovat menetelmiä, jotka sopivat hyvin lasten kanssa työskentelyyn ja antavat lapsille mahdollisuuden kehittää omia taitojaan ja lisätä tietoisuutta itsestä lapsenomaisin keinoin. Lisäksi toimintaa ohjaavaksi teemaksi otimme vielä mukaan ystävyysteeman, sillä se oli mielestämme merkittävä esikouluikäisen arkeen kuuluva ja toimintaamme sopiva aihe.

5.1 Ilmaisullisuus

Ilmaisullisilla menetelmillä on mahdollista tehdä asioita näkyväksi. Abstraktin asian saadessa uuden muodon, siitä on helpompi keskustella ja viedä sitä eteenpäin. Ilmaisullisia menetelmiä ovat esimerkiksi kirjoittaminen, liike, draamallisuus ja sanaton viestintä. Nämä menetelmät ovat tärkeitä esimerkiksi tunteiden ilmaisussa ja kokemusten kuvaamisessa. Lisäksi ilmaisullisilla menetelmillä on nähtävissä yhteys erilaisten elämänvalintojen korostamisessa ja voimavarojen vahvistamisessa. Ilmaisullisuudella on linkki myös sosiokulttuuriseen innostamiseen. Ilmaisullisten menetelmien tavoitteellinen käyttö voi siis palvella sosiaalialan työtä ja sosiaalipedagogista työtettä. (Ruusunen 2005, 54 – 56.)

Ilmaisullisten menetelmien käyttö mahdollistaa siis aiheen erillisen käsittelyn sekä sen työstämisen eteenpäin. Tällä tavoin mielestämme kyetään vastaamaan esimerkiksi ikävaiheeseen kuuluvaan abstraktin ajattelun haasteellisuuteen. Lisäksi sen merkitys opinnäytetyössä korostui tunteiden ilmaisun alueella. Esimerkiksi tunne-elämä kerralla ilmaisullisuutta harjoiteltiin sanattoman viestinnän kautta eli elein ja ilmein. Toteutimme leikkejä ja toimintoja, joissa lapset oppivat erilaisia tunteita ja saivat eläytyä niihin. Lisäksi harjoittelimme

muita taidekasvatukseen pohjautuvia toimintoja, joiden tarkoituksena oli antaa lapsille välineitä itsensä ilmaisuun, kokemusten ja elämysten vastaanottamiseen ja johdattaa lapset luovuuteen.

5.2 Toiminnallisuus

Ohjatun toiminnan avulla voidaan tukea lapsen oppimaan oppimisen taitoja ja uuden oppimista sekä kasvua ja kehitystä. Lisäksi ohjattu toiminta tuo päiväkodin arkeen vaihtelua, uusia virikkeitä ja elämyksiä. Ohjatun toiminnan toteuttamisen lähtökohtana tulisi olla lasten kiinnostuksen kohteet, toiminnan tavoitteet ja lasten ikä- ja kehitystaso. (Järvinen 2009, 172 – 173.) Pidimme toiminnan suunnittelussa tärkeänä sitä, että se soveltuisi juuri esikouluikäisille. Toki monia toteuttamiamme leikkejä voidaan käyttää kaiken ikäisillä. Koimme järkeväksi, että kuudella toimintakerralla toteutettiin monta eri lyhytkestoista aiheeseen sopivaa toimintoa. Näin toiminta oli monipuolista ja piti lapset aktiivisina.

Toiminnalliset menetelmät tarkoittavat erilaisia harjoitteita, jotka perustuvat esimerkiksi kokemuksellisuuteen, vuorovaikutteisuuteen sekä mielikuvituksen ja luovuuden käyttöön. Lisäksi niissä pyritään hyödyntämään ryhmää parhaalla mahdollisella tavalla. Usein toiminnalliseen työskentelyyn sisältyy leikinomaisia piirteitä. Toiminnallisuus tarjoaa monenlaisia virikkeitä ja tarjoaa mahdollisuuden käyttää monia eri aistikanavia. Lisäksi se helpottaa ohjausta, sillä usein ryhmässä on mukana monenlaisia ihmisiä. Toiminnallisten menetelmien kautta voidaan vaikuttaa positiivisilla tavoilla ryhmän yhteishenkeen ja yhteenkuuluvuuteen. Osa toiminnallisista menetelmistä sopii erityisesti vahvoja tunteita herättävien asioiden työstämiseen. On tärkeää muistaa, että toiminnallisten menetelmien käyttö vaatii aina ryhmältä luottamuksellista, turvallista ja tasa-arvoista ilmapiiriä. (Opinpaja Oy 2011.)

Toiminnallisuus näkyi opinnäytetyössämme kantavana voimana, jonka avulla

aikaansaimme esikouluryhmälle yhteenkuuluvuuden tunnetta, uusia kokemuksia ja luottamuksellisuutta. Useiden leikkien avulla tutustuimme toisiimme paremmin ja sitä kautta ryhmässä toimiminen oli helpompaa, kun luottamus toisiin ryhmäläisiin syntyi. Tärkeintä toiminnassamme oli saada kaikki toimintaan mukaan, sillä työmme tarkoitus oli myös rakentaa yksilöistä tiivis yhteisö, jossa kukaan ei tuntisi itseään ulkopuoliseksi.

5.3 Taide- ja draamakasvatus

Monipuolisen taidekasvatuksen kautta kasvattaja voi vahvistaa elämyksellisyyttä lapsen toimintaympäristössä ja antaa mahdollisuuksia esteettisten peruskokemusten syntymiselle. Taiteellisen tai esteettisen peruskokemuksen käsitteellä tarkoitetaan moniaistisia, etupäässä lapsuudessa saatuja kokemuksia, joiden varaan rakentuvat lapsen myöhemmät taidemieltymykset. (Ruokonen ym. 2009, 12.) Päiväkodissa lapsen luovuutta voi rikastaa leikin ja taidekasvatuksen avulla. Aikuisen rooli on arvostaa lapsen töitä ja tekemisiä sekä kannustaa ja ohjata häntä. Näin lapsikin oppii arvostamaan sekä omia että muiden töitä. Kuvallisen ilmaisun kautta voidaan kehittää lapsen avaruudellista tajua, visuaalista ajattelua ja mielikuvitusta. Taidekasvatuksessa tekemisen ja luomisen ilo ovat keskeisiä, ei lopputulos. (Järvinen 2009, 168.)

Taidekasvatusta voi toteuttaa monilla eri tavoilla. Toiminnassamme se näkyi muun muassa piirtämisenä, kertomuksina, käsillä tekemisenä ja draamana sekä musiikin kautta. Kun taidetta tehdään monin eri keinoin, jokainen voi löytää oman sisäisen taiteilijansa jonkin toimintamuodon kautta.

Draamakasvatus on yksi taidekasvatuksen muoto ja yleiskäsite toiminnalle, joka kattaa varhaiskasvatusikäisten kaikki erilaiset draaman ja teatterin toimintamuodot (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 30). Draamassa työskentely perustuu leikinomaiseen ja lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, joka edistää lapsen

kielellistä kehitystä ja valmiuksia uuden oppimiseen. Toiminnassa huomioidaan lapsen tarve oppia mielikuvituksen ja leikin kautta. Draamallisessa työtavassa yhdistyvät eri taideaineet, lasten kokemukset ja tieto, jota työestetään yhdessä esimerkiksi sadun tai tarinan pohjalta. (Ruokonen ym. 2009, 31.) Jokaisen toimintakertamme alkuun kerroimme johdattelevan tarinan hahmollemme tapahtuneista arjen tilanteista ja kömmähdyksistä. Tarinoissa yhdistyivät mielikuvitus ja todelliset elämän tosiasiat ja tilanteet, joita voi sattua kelle tahansa. Tarinoiden kautta oli mahdollista lähteä keskustelemaan niihin liittyvistä teemoista lasten kanssa.

Draamakasvatuksella pyritään tukemaan lapsen itseluottamuksen, myönteisen minäkäsityksen, keskittymiskyvyn ja mielikuvituksen kehittymistä. Työskentelyssä opitaan asioita omasta itsestä ja toisista. Kasvatuksen avulla lapsi tutustuu kehollisiin toimintaedellytyksiinsä ja hänen kehon hahmottamista ja kokonaisilmaisua tuetaan draamaleikin avulla. Tunteiden ilmaisu kehittyy samalla. Draamakasvatuksen kautta tuetaan kielellistä kehittymistä ja lapsi oppii tunnistamaan ja ymmärtämään kuvitteellisten tilanteiden ja tarinoiden sekä todellisuuden välisen eron. (Ruokonen ym. 2009, 32.)

5.4 Ystävyys

Ystävyys-suhteilla tarkoitetaan erityisiä vertaissuhteita. Ystävyys-suhteet ovat läheisempiä ja niihin sitoudutaan eri tavalla kuin muihin vertaissuhteisiin. Tärkeintä on vastavuoroisuus eli molemminpuoleiset myönteiset tunteet. Ystävyys-suhteen voidaan sanoa olevan kahden lapsen välinen, dyaditason ilmiö. (Salmivalli 2005, 35.)

Ystävyys-suhteiden merkitykset ja tehtävät vaihtelevat eri ikävaiheissa. Alle kouluikäisillä ystävyys näyttäytyy esimerkiksi yhteisten leikkien kautta. Tässä iässä hyvä ystävä on sellainen, joka tekee mielellään samoja asioita kuin lapsi itse.

Lapset oppivat yhteisen tekemisen kautta muun muassa emotionoiden säätelyä ja oman vuoron odottamista. (Salmivalli 2005, 36.) Lapsuuden ihmissuhteet ovat merkityksellisiä, koska silloin lapsi oppii suhtautumaan muihin ja lähestymään muita ihmisiä sekä kokemaan tyydyttäviä sosiaalisia suhteita (Aho & Laine 2002, 177).

Ystävyssuhteiden kehittyessä lapsi alkaa saada emotionaalista tukea läheiseltä ystävältään yhä enemmän ja läheinen ystävyssuhde lapsuusiässä onkin merkityksellinen emotionaalisen kehityksen kannalta. Parhaimmillaan ystävä vahvistaa toisen itsetuntemusta ja itsetuntoa sekä tukee henkistä kasvua ja identiteetin rakentumista. (Aho & Laine 2002, 178.)

Ryhmässä toimiminen kehittää sosiaalisen todellisuuden tajuamista. Lapsi voi verrata ryhmässä itseään toisiin ja se vaikuttaa hänen minäkäsitykseensä sekä sosiaalisen minäkuvan muodostumiseen. Muiden reaktiot yksilön käytöksestä vaikuttavat minäkäsitykseen niin, että yksilö tiedostaa, miten hänen odotetaan käyttäytyvän tai miten hänen tulisi käyttäytyä. Hyväksytyt ilmaisut tukevat myönteisen minäkuvan syntymistä ja torjunta taas vahvistaa kielteistä käsitystä itsestä. (Aho & Laine 2002, 178.)

6 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA OSANA TOIMINTAA

Sosiaalipedagoginen toiminta perustuu dialogiin, ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja siihen, että ihmiset osallistuvat kaikkiin toiminnan vaiheisiin. Toiminnan ohjaajat ovat osallistumisen mahdollistajia joustavan ja mukautuvan työskentelytapansa kautta. Yhteisessä työskentelyssä toiminta muuttuu ja rikastuu yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Sosiaalipedagogista toimintaa voidaan toteuttaa aina ennaltaehkäisevästä työstä korjaavaan työhön. Se voi koskettaa yksilöitä, ryhmiä, yhteisöjä tai kokonaisia yhteiskuntia. Toiminnan menetelmiä on tämän vuoksi paljon. (Hämäläinen & Kurki 1997, 49.)

Yhdenkään toiminnallisen kokonaisuuden lopputulos ei ole täysin ennustettava tai samanlainen, koska ohjaajat ja osallistujat vaikuttavat aina prosessiin omilla tavoitteillaan, toiminnoillaan ja aktiivisuudellaan. Jokaisessa ryhmässä kokoonpano muodostuu erilaisista ihmisistä, joilla on monenlaisia intressejä. Myös ohjaajat vaikuttavat toimintaan aina omista lähtökohdista käsin, esimerkiksi omien ajatusten, arvomaailman ja tavoitteidensa kautta. Jokaisella ohjaajalla on lisäksi oma tapansa innostaa ja ohjata ja tämä heijastuu koko ryhmään ja sen toimintaan.

6.1 Sosiaalipedagogiikka

Yleisimmin sosiaalipedagogiikka ymmärretään kahdella tapaa. Niistä toisen mukaan se on yksilön sosiaalisen muotoutumisen oppi, joka auttaa yksilöä sosialisatiossa ja sitä kautta yhteiskuntaan sekä yhteiselämään toisten ihmisten kanssa kasvamisessa. Kasvatuksen avulla ihmisestä tulee yhteiskunnalle hyödyllinen jäsen. Toisen ajattelutavan mukaan sosiaalipedagogiikka on oppia erityisesti lapsuus, - ja nuoruusajan hyvinvoinnin tukemiseen. (Karila ym. 2001, 118.) Usein sosiaalipedagogiikan käsitteellä viitataan myös yhteiskunnan toimintajärjestelmään, joka toimii sosiaalisten ongelmien ehkäisijänä ja lievittäjänä ensisijaisesti pedagogisin keinoin (Hämäläinen & Kurki 1997, 13).

Sosiaalipedagogiikan määrittely on vaikeaa. Pelkästään käistteen kahdella sanalla, sosiaalinen ja pedagoginen, on monia erilaisia tulkintoja. (Karila ym. 2001, 113 – 114.) Pedagogiikka tarkoittaa oppia kasvatuksesta, mutta sanalla sosiaalinen on sitä vastoin useampia merkityksiä, jotka ovat riippuvaisia sanan käyttöyhteyksistä. ”Sosiaalinen” sanalla on ainakin kolme päämerkitystä: Sosiaalinen tarkoittaa yhteiskunnallista, sosiaalinen viittaa yhteisöllisyyteen ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, sosiaalinen merkitsee yhteiskunnan vähäosaisten auttamista ja ihmisten keskenäistä solidaarisuutta. Sosiaalipedagogiikka vastaavasti viittaa kasvatukseen ja –teoriaan, jossa kasvatuksen yhteiskunnallisia kytkentöjä korostetaan tai jossa yhteisöllisyys ja ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyvät kysymykset ovat keskeisessä asemassa tai jossa huomioidaan sosiaalisen hädän pedagoginen lievittäminen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 15 – 16.)

Opinnäytetyön toiminnassa näyttäytyy yhteys sosiaalipedagogisiin sisältöihin, kuten tapoihin ajatella ja toimia. Toiminta osana varhaiskasvatusta pyrki osaltaan sosiaalistamaan lapsia yhteiskunnan kokonaisvaltaisiksi jäseniksi. Toiminta sisälsi erilaisia teemoja, joita käsittelemällä halusimme vaikuttaa lasten tapaan ajatella omasta itsestä ja hyvinvoinnistaan. Lisäksi opinnäytetyön pyrkimyksenä oli lasten sosiaalinen vahvistaminen, jolla on rooli sosiaalisten ongelmien ehkäisyssä.

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa näyttäytyy sosiaalipedagogiset sisällöt, vaikka varsinaista käsitettä ei vielä sen yhteydessä käytetäkään. Paljon puhutaan tietoisuuden heräämisen ja toiminnan merkityksestä, todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta, korostetaan arkielämää sekä kommunikaation merkitystä ja yhteisön rakentumista. Varhaiskasvatus tarjoaa sosiaalipedagogiselle toiminnalle lisäksi laajan toimintakentän, koska siellä mahdollistuu sosiaalipedagogiikan molempien tehtävien toteuttaminen: Sosiaalisaation edistäminen ja syrjäytymisvaarassa olevien lapsien ja heidän perheiden tukeminen. (Karila ym. 2001, 130 – 131.)

Koska syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria on yhteiskunnassamme yhä enemmän, jo päiväkodissa alkava sosialisointi on hyvin tärkeässä asemassa lasten tulevaisuutta ajatellen. Pyrkimyksenä meillä oli, että lapset osallistuisivat aktiivisesti heille kohdennettuun toimintaan ja he huomaisivat vuorovaikutustaitojen merkityksen ja tärkeyden erilaisissa tilanteissa. Haasteena meillä ohjaajina oli toteuttaa sellaisia toimintamuotoja, johon lapset lähtevät mielellään ja avoimesti mukaan. Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta katsottuna tärkeää oli saada lapset toimimaan yhdessä niin, että heille kasvaisi yhä vahvempi sosiaalinen yhteisö.

6.1.1 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on ammatillista toimintaa, jonka tiedeperusta löytyy sosiaalipedagogiikasta. Toisaalta innostaminen on selkeästi oma paradigmansa, sillä sosiaalipedagogiikka on tiedettä ja innostaminen puolestaan ammatillinen aktiviteetti. (Hämäläinen & Kurki 1997, 196.)

Innostaminen sanana on lähtöisin latinankielisestä sanasta anima eli elämä, elähdyttäminen. Vaihtoehtoisesti käsite voidaan johtaa myös sanasta animus, joka viittaa motivaatioon ja liikkeeseen. Käsitteellä on ikään kuin kaksi merkitystä, antaa elämä ja asettua suhteeseen. Etymologisesti innostaminen tarkoittaa elämän antamista, toimintaan motivoitumista, suhteeseen asettumista ja yhteisön puolesta toimimista. Näiden määritelmien ytimessä on ajatus, että innostaminen on tapa elähdyttää ihmisten hermistymisen ja itsetoteutuksen prosessia. Ihmisten tietoisuus herää, toiminta organisoituu ja ihmiset saadaan liikkeelle. Innostaminen on sosiaalisen kommunikaation edistämistä, ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämistä ja subjekti-subjekti – suhteen kehittämistä. Pyrkimyksenä on ennen kaikkea ihmisten elämän laadun parantaminen. (Kurki 2000, 19.)

Innostaminen sopi toimintaamme ja ylipäättään työn ideaamme mainiosti. Tarkoitushan oli saada esikouluryhmä ikään kuin liikkeelle, motivoida heitä toimimaan ja kommunikoidaan toistensa kanssa ja tätä kautta tuoda heille elämäniloa. Sen lisäksi, että he oppivat toimimaan ryhmässä, niin samalla he myös oppivat uusia asioita itsestään.

Perusteiltaan innostaminen on selvästi kasvatuksellista toimintaa. Se tuo kasvatukseen sellaisia teoreettis-käytännöllisiä elementtejä, jotka auttavat ihmisen sosiaalista kasvua, sosiaalisen tietoisuuden heräämistä ja lujittumista sekä sosiaalista sitoutumistaan. Innostamisen yhteydessä kasvatusta käsitetään ihmisten auttamiseksi toteuttamaan itseään ja elämään täydesti. (Kurki 2000, 41-42.)

Innostamista on monenlaista, mutta tarkoitus on aina saattaa liikkeelle ryhmiä ja niihin kuuluvia ihmisiä (Kurki 2000, 88 – 89). Esimerkiksi sosiaalipedagogisesta tekniikasta puhuttaessa tarkoitetaan sellaista kannustavaa ja organisoivaa toimintaa, joka saa yksilöt ja ryhmät luomaan dynaamista sosiaalista verkostoa (Hämäläinen & Kurki 1997, 202). Kuitenkaan mitään ei voi tapahtua, jos ihmiset suhtautuvat toimintaan passiivisesti. Siksi innostamisen lähtökohtana on aina ihmisten oma osallistuminen. Innostamisen toiminnan osallistava metodologia tarkoittaa sitä, että ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa yhteisen päämäärän tavoittamiseksi. (Kurki 2000, 88 – 89.) Suunnittelemamme toiminnot oli rakennettu juuri sillä tavalla, että kaikki osallistujat ovat tärkeitä toiminnan onnistumisen kannalta. Esimerkiksi eräällä tapaamiskerralla palapelin kokoamistehtävässä lapsi ei olisi kyennyt kokoamaan sitä yksin loppuun saakka ja toisena esimerkkinä paperitornin rakentamisessa hyvä yhteistyö mahdollisti onnistuneen lopputuloksen.

Innostamisen tavoitteet ovat kolmitahoiset: sosiaalinen, kasvatuksellinen ja kulttuurinen innostaminen. Innostamisen kolmitahoisuus muodostaa kokonaisuuden, jonka avulla pyritään sekä ihmisten yhteisöllisen sitoutumiseen

että heidän persoonallisten arvojensa kehittymiseen. Innostamisen kulttuurisen toiminnan avulla tähdätään luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittymiseen. Toiminnassa korostuvat esimerkiksi erilaiset taiteet. Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Ihmisten oma osallistuminen ja sen avulla integroituminen yhteisöön ja edelleen yhteiskuntaan ovat avainasemassa. Persoonana on kasvatuksellisen ulottuvuuden ydin. Kasvatuksellisen toiminnan myötä tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, motivaation heräämistä ja herkistymistä. (Kurki 2000, 46 – 47.) Nämä kasvatukselliset tavoitteet ovat esikoululaiselle tärkeitä, kun hän irtautuu päiväkodista ja menee koulumaailmaan. Vastuunotto omasta itsestään ja kriittinen ajattelu sekä motivaatiokysymykset ovat yhä suuremmassa roolissa. Kasvatuksellinen innostaminen näkyi näiden lisäksi myös muun muassa niin sanotussa asennekasvatuksessa, jossa opeteltiin toimimaan haastavissa tilanteissa järkevällä tavalla.

Innostukseen tarvitaan innostuksen herättämistä ja ylläpitämistä. Innostajan tehtävä on olla ikään kuin välittäjä, joka osaltaan auttaa ihmisiä kasvamaan kykeneviksi huolehtimaan omasta kehityksestään ja ympäristöstään, jossa elävät. Innostaja siis toteuttaa innostamisen tehtäviä ja toimintoja. Hyvä innostaja kykenee herättämään ihmisiä osallistumaan aktiivisesti ja saamaan aikaan toimivampaa sosiokulttuurista dynamiikkaa. Lisäksi innostaja on läsnä yhteisön ihmissuhteissa eli ihmisten arkipäivässä. Hän kerää tietoja todellisuudesta, tunnistaa tarpeita ja havainnoi puutteita. (Hämäläinen & Kurki 1997, 230.) Ohjaajien lisäksi myös toimintaketuihin liittyvällä hahmolla oli innostava vaikutus lapseen. Hahmo oli lapsia kiinnostava persoona ja hahmon kertomukset nostivat lapsissa erilaisia tunnetiloja esiin.

Muutos on sosiokulttuurista innostamista luonnehtiva tavoite. Se tarkoittaa sitä, että kentällä työskentelevän innostajan on tunnettava se fyysinen ja sosiaalinen todellisuus, johon hän on soluttautumassa. Tämän avulla on mahdollista

suunnitella älykkäästi interventioita ja siihen liittyvien toimintojen kokonaisuutta. Innostajan tulisi olla sosiaalisesti sitoutunut ja kykenevä käytännöllisten ohjelmien toteuttamiseen ja erityisesti kontaktien luomiseen ihmisten kanssa. Innostamista ilmiönä luonnehtivat sanat spontaanisuus, ilmaisun herkkyyys ja vapaus. (Hämäläinen & Kurki 1997, 231.)

6.1.2 Osallisuus

Osallistuminen on keskeinen sosiaalipedagoginen käsite ja olennainen sosiaalipedagogisen toiminnan tavoite. Lisäksi se on keskeinen käytännön työn menetelmä ja siinä ideana on ihmisen oma osallistuminen, ei puolesta tekeminen. Sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä osallistumista voidaan kuvailla ihmisen toiminnalliseksi läsnäoloksi inhimillisissä suhteissa. Se näkyy olemisena yhteisön ja yhteiskunnan elämässä. Yhteisön elämään osallistuminen vahvistaa vuorovaikutussuhteita ja verkostoja ja sitä kautta kiinnittymistä yhteisöön. Osallistuminen on siis sekä sosiaalista että toiminnallista. Osallistumisen kautta passiivisesta yksilöstä voi kuoriutua aktiivinen persoona. (Nivala 2010, 112.)

Osallistuminen on tärkeä osa syvempää osallisuutta. Osallistuja voi olla mukana jo valmiiksi suunnitellussa toiminnassa, mutta hänen tulisi pystyä myös vaikuttamaan toiminnan sisältöön ja toteutukseen. Harvemmin kuitenkin lapsia kyetään ottamaan mukaan laajempien projektien ideointiin ja suunnitteluun. (Turja 2011, 47, 50.) Esiopetuksen opetussuunnitelmassa lasten osallisuus on tärkeä toiminnan järjestämisen peruste. Esiopetus lisää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä, vastuunottoa ja osallisuutta. Erityisen tärkeitä ovat lapsen mahdollisuudet vaikuttaa työskentelyyn ja toimintaympäristöön. (Opetushallitus 2010.)

Lasten osallisuuden mahdollistaminen on luottamuksen osoitus heitä kohtaan (Turja 2011, 52). Lapselle on tärkeää kokemus siitä, että hän voi olla mukana

vaikuttamassa. Lasten osallisuuden toteutuminen edellyttää lasten kanssa toimivilta valmiuksia kuunnella heitä, ottaa lasten mielipiteet huomioon ja tehdä yhteistyötä lapsien kanssa. Avainsanoja ovat läsnäolo ja vastavuoroisuus. (Oranen 2013.)

Osallisuus näkyi opinnäytetyössämme niin, että lapset pääsivät vaikuttamaan toimintaan omilla ajatuksillaan, mielipiteillään ja toiveillaan. Toiminnassamme ilmaisullisuus näytteli tärkeää roolia ja edellytyksenä toiminnalle oli, että lapset sanoivat asioita ääneen, perustelivat sanomisiaan ja rohkaistuivat toimimaan omalla tavallaan. Osallisuuden eettisyyteen nojaten toiveena oli, että lasten aktiivinen osallistuminen vahvistaisi ja kehittäisi heidän taitojaan ja osaamistaan. Ohjaajat pyrkivät mahdollisimman paljon olemaan taka-alalla niin, että lapset saivat itse osallistua ja vaikuttaa kaikkeen niin, ettei ohjaaja tee asioita lapsen puolesta.

7 JEPPE-KOIRAN SEIKKAILUT

Opinnäytetyön toiminnalliseen osaan kuului kuusi lapsiryhmälle toteutettua toimintakertaa (Liite 1). Ensimmäisen tapaamisen tarkoituksena oli tutustuminen ja toiminnan esittely. Viimeinen kerta puolestaan oli varattu muistelemista, palautteen antoa ja toiminnan päättämistä varten. Neljän väliin jäävän toimintakerran aiheiksi tulivat itsetunto, sosiaaliset taidot, tunteet sekä turvallisuus. Jokaista aihetta käsiteltiin omalla toimintakerrallaan, mutta niiden elementit saattoivat esiintyä myös muilla tapaamiskerroilla.

Toimintakerrat suunniteltiin ja toteutettiin siten, että jokainen kerta alkoi Jeppe-koiran lapsille lähettämällä kirjeellä ja valokuvalla (Liite 2 & 4). Kirjeet toivat toimintakertoihin toistuvuutta ja johdattelivat päivän aiheeseen. Kirjeen lukemisen jälkeen aihetta käsiteltiin erilaisilla harjoituksilla ja leikeillä. Lasten oli lisäksi mahdollista olla yhteydessä Jeppeen lähettämällä tälle esimerkiksi toimintakerroilla aikaansaamiaan piirustuksia, joita Jeppe puolestaan seuraavassa kirjeessään kommentoi.

Suunnittelimme toimintakerrat yhdessä. Jokaisella kerralla opinnäytetyöntekijöistä toinen oli vastuussa toiminnan vetämisestä ja ohjeiden antamisesta. Toisen vastuualueeseen puolestaan kuului ajankäytön tarkkailu, yleinen tilanteen hallinta, avustaminen sekä tarvittava kirjaaminen. Vuoroja vaihdettiin jokaisen toimintakerran jälkeen. Tekstissä ”ohjaaja” sanalla viitataan opinnäytetyön tekijöihin toiminnan järjestäjinä.

7.1 Ensimmäinen toimintakerta: tutustuminen

Ensimmäisen tapaamisen aluksi esittelimme lapsille itsemme ja kerroimme heille toiminnan tarkoituksen sekä sen, minkälaisia aiheita tulevilla toimintakerroilla tullaan käsittelemään. Jeppe-koira esiteltiin kirjeen ja valokuvan muodossa.

Kirjeessä Jeppe kertoi itsestään sekä asioista, joita hän mielellään tekee. Koiran kirje ja valokuva aiheuttivat lapsissa iloisen reaktion. He suhtautuivat kirjeeseen ja kuvaan mielenkiinnolla ja riemulla. Lapsia näytti naurattavan erityisesti se, että Jeppe on lelukoira ja he pohtivatkin, miten tämä oikeastaan on kykenevä kirjoittamaan kirjeitä.

Seuraavaksi lapset saivat esitellä itsensä käyttäen apuna lasista kukkaa, joka kiersi ringissä lapselta toiselle. Myös lapset kertoivat omista harrastuksistaan ja heille mieleisistä asioistaan. Tämän jälkeen lapsilta kyseltiin asioita, joita he toivoivat tulevilta toimintakerroilta. Lapset toivoivat esimerkiksi liikunnallisia harjoituksia, kuten kärrynpyörän opettelua. Lisäksi he toivoivat käsillä tekemistä ja Kuuma peruna- nimistä leikkiä. Lapsille kerrottiin, että tulevilla toimintakerroilla heidän toiveitaan voidaan toteuttaa toimintaa varten käyttöön saadun tilan antamien mahdollisuuksien mukaan, joten kaikkia lasten toivomia leikkejä ei voitu toteuttaa.

Lopuksi lapset piirsivät itsestään kuvan Jepelle lähetettäväksi. Lasten tekemät kuvat olivat taidokkaita ja toisistaan poikkeavia. Lapset osallistuivat piirtämiseen mielellään. Piirtämisen ohessa lapset totesivat, että ensimmäinen toimintakerta jännitti heistä monia. Kerroimme lapsille, että myös ohjaajat jännittivät ensimmäisellä kerralla sitä, kuinka kaikki sujuu.

Ensimmäinen toimintakerta sujui kokonaisuudessaan melko hyvin. Lapsiryhmän ohjaus oli kuitenkin ajoittain hieman epävarmaa, vaikka lapset ymmärsivät ohjeet hyvin ja noudattivat niitä. Lisäksi toimintoihin varattu aika oli arvioitu väärin, joten aikaa jäi yli ja tapaaminen päätettiin hieman ajoissa.

7.2 Lapsen itsetunto

Itsetunto kertoo siitä, tiedostaako yksilö itsensä, tuntee ko hän itsensä ja arvostaako hän itseään (Aho & Laine 2002, 20). Itsetunto kehittyy läpi elämän, myös aikuisena. Lapsuuden varhaisvaiheilla ja nuoruudella ajatellaan olevan erityinen yhteys itsetunnon laatuun. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2013.)

Hyvä itsetunto koostuu monista asioista. Se on tunnetta, että olen hyvä. Lisäksi se on itseluottamusta ja itsensä arvostamista, oman elämän näkemistä arvokkaana, kykyä arvostaa muita ja pettymysten sietämistä. Itsetunnossa keskeistä on se, kuinka paljon hyviä ominaisuuksia ihminen itsessään näkee. Itsetunto on silloin hyvä, kun positiiviset ominaisuudet ovat voitolla ihmisen minäkäsityksessä. (Keltikangas 2010a, 17 – 23.) Lasten kohdalla hyvä itsetunto merkitsee lapsen myönteistä ja totuudenmukaista käsitystä itsestään, ominaisuuksistaan sekä taidoistaan. Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, tuntee ja hyväksyy itsensä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2013.) Oman arvonsa tunnistamista ja positiivisen kuvan luomista itsestä harjoiteltiin lapsiryhmän kanssa siten, että lapset kertoivat ringissä istuen itsestään jonkin positiivisen asian toisille.

Ihmisen minäkuva on totuudenmukainen, jos hänellä on hyvä itsetunto. Hyvien ominaisuuksiensa lisäksi hän tietää myös heikkoutensa. Itsetuntoon sisältyy myös itsearvostus ja luottamus itse. Ne näyttäytyvät siten, että ihminen uskoo kykyynsä ratkoa vastaan tulevia ongelmia ja vaikuttaa päätöksillään omaan elämäänsä. Itseluottamusta on uskallus asettaa itselleen vaatimuksia ja itsensä haastaminen. Kuitenkaan ihmisen ei pitäisi tuntea erityistä suorituspainetta vaan ymmärtää olevansa tärkeä sinänsä. Itsetunnon tulisi olla riippumaton siitä, miten ulkopuoliset ihmiset yksilöä arvottavat tai minkälaiset mittarit yhteiskunta hänelle asettaa. (Keltikangas 2010a, 17 – 19.) Hyviä ominaisuuksia sekä heikkouksia kartoitettiin lasten kanssa jakamalla toisten kanssa asioita, joita osataan tehdä ja joissa ollaan päteviä. Lisäksi lapset kertoivat sellaisista taidoista ja kyvyistä, joita

heillä ei ole, mutta joita he kenties haluaisivat oppia.

Osa hyvää itsetuntoa on toisten ihmisten arvostaminen. Tällöin ihminen ei koe esimerkiksi toisten menestymistä uhkana itselleen vaan ymmärtää, että hän on samanarvoinen toisiin nähden. Toisten arvostuksesta riippumaton kykenee tekemään omalle elämälleen sopivat itsenäiset ratkaisut. Tällaisella henkilöllä on rohkeutta toteuttaa päätöksiään ympäristön mielipiteestä ja muilta saadusta hyväksynnästä riippumatta. Hyvä itsetunto tarkoittaa myös sitä, että ihminen sietää pettymyksiä ja epäonnistumisia ilman, että hän kokee olevansa huono. Epäonnistumiset ovat tie uuden oppimiseen. (Keltikangas 2010a, 19 – 23.) Omien ratkaisujen ja rohkeiden päätösten tekemistä harjoiteltiin lasten kanssa jana-harjoituksen avulla. Siinä lapsille kerrottiin erilaisia väittämiä ja heidän tuli asettautua janalla siihen kohtaan, joka kuvasi heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään asiasta.

Itsetunto on keskeinen toimintaa ohjaava voima. Se vaikuttaa muun muassa mielenterveyteen, hyvinvointiin ja vuorovaikutukseen toisten kanssa. Itsetuntoon liittyvä minäkuva ohjaa ja jäsentää elämää. Se on yhteydessä tunteiden kontrollointiin, arvojen puntarointiin ja itsen kehittämiseen. (Toivakka & Maasola 2011, 15, 19.)

Itsetunto ja hyvinvoinnin tunne ovat yhteydessä toisiinsa. Kokemus itsetunnosta ilmenee usein mielialana, mutta on myös mahdollista, että ihminen on täysin tyytyväinen elämäänsä, vaikka hänellä olisi huono itsetunto. Itsetunto ja sosiaaliset taidot ovat yhteydessä toisiinsa. Henkilö, jolla on hyvä itsetunto, kykenee ottamaan toiset huomioon ja olemaan aidosti kiinnostunut heistä, sillä hänen energiansa ei kulu oman itsetuntonsa paikkaamiseen. Myös sosiaaliset taidot ovat helpommin opittavissa, kun ihmisellä on hyvä itsetunto. (Keltikangas 2010a, 35 – 38.) Kun itsetunnolla nähdään olevan näin suuria vaikutuksia lapsen myöhempään elämään ja hyvinvointiin, oli mielestämme perusteltua ottaa se

yhdeksi käsiteltäväksi aiheeksi toimintakerroilla. Aiheen valinnassa näyttäytyy ajatus olemassaolevien kykyjen ja ominaisuuksien vahvistamisesta osana ehkäisevää päihdetyötä.

Suoriutumisella on itsetunnon kehittämisessä merkittävä osuus. Kasvattajien tehtävänä on antaa palautetta lapselle hänen erinomaisuudestaan ja toiminnan onnistumisesta. (Keltikangas 2010a, 132.) Arvostus ei välity lapselle, ellei sitä ilmaista ääneen ja osoiteta tekoina. Täytyy muistaa myös, että pieni lapsi ymmärtää paremmin tekojen kuin sanojen merkityksen. Lapsen käsitys siitä, onko hän tärkeä, syntyy lähipiiristä saaduista havainnoista, kokemuksista ja signaaleista. Lisäksi käsitykseen vaikuttaa lapsen tapa tulkita näitä havaintoja. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 149.) Lasten itsetuntoa tuki ohjaajien heille antama palaute. Palautetta annettiin jokaisella toimintakerralla esimerkiksi osoittamalla arvostusta lapsen ajatuksia ja puheenvuoroa kohtaan sekä vaikkapa ihastelemalla hänen tekemiä teoksia.

7.2.1 Toinen toimintakerta

Toinen tapaaminen päätettiin aloittaa nimikierroksella, jotta muistaisimme paremmin lasten nimet. Toiminta jatkui tutulla Jeppe-koiran lähettämällä kirjeellä, jossa hän kertoi olevansa surullinen, koska ei osaa haukkua. Mukana oli myös kuva Jepestä. Jeppe kertoi kirjeessä lisäksi asioista, joissa hän on hyvä sekä taitoja, jota haluaisi vielä oppia. Kirje ja valokuva herättivät lapsissa samanlaisia tunteita kuin ensimmäisellä toimintakerralla, mutta lisäksi he näyttivät pohtivan Jepen tilannetta ja tämän tunteita.

Seuraavaksi piirissä leikittiin palloleikkiä, jossa tarkoituksena oli tuoda esiin positiivisia asioita itsestä vierittämällä palloa jollekin piirissä. Tehtävänantona oli kertoa itsestä jokin hyvä asia, esimerkiksi ”olen ystävällinen”. Ohjaaja aloitti leikin kertomalla olevansa iloinen. Esimerkeistä huolimatta lapset ymmärsivät

tehtävänannon siten, että he kertoivatkin omista taidoistaan, mitä he osaavat. Mielestämme harjoituksen ohjeistus olisi siksi voinut olla vieläkin selkeämpi ja yksinkertaisempi. Lapset kuitenkin kertoivat lukuisia erilaisia, varsin idearikkaita vastauksia.

Tämän jälkeen lapsille luettiin erilaisia väittämiä ja heidän tuli mielipiteensä mukaan sijoittua huoneeseen muodostetulle janalle. Harjoituksessa kysyttiin myös, miksi lapset olivat juuri sitä mieltä kuin olivat. Lapset suhtautuivat harjoitukseen innoissaan ja kertoivat mielellään mielipiteitään väittämiin. Lapset myös ilmaisivat rohkeasti omat ajatuksensa, eivätkä myötäilleet toisten mielipiteitä.

Jana-harjoitusta seurasi leikki, jossa lapset kertoivat piirissä toisilleen asioita, joita osaavat tai eivät osaa tehdä. Samalla toisten lasten tuli myös ilmaista, osasivatko he kyseisen taidon esimerkiksi nousemalla seisomaan tai nostamalla kädet ylös. Viimeinen leikin osa, joka käsitteli asioita, joita vielä haluttaisiin oppia, jäi ajan puutteen vuoksi pois. Leikki sujui hieman rauhattomasti ja lasten oli hankalaa kuunnella toisiaan. Lisäksi joidenkin lasten oli vaikeaa keksiä taitoja kerrottavaksi muille. Vähäisen rohkaisun jälkeen jokainen lapsi kuitenkin muisti jonkin asian, jossa on hyvä tai jota ei vielä osaa.

Toiminnan lopuksi keräsimme palautetta Nalle-tunnekorteilla. Lasten tuli valita korteista sellainen, joka kuvastaa heidän ajatuksiaan kuluneesta toimintakerrasta. Kaikki lapset löysivät mieleisensä kortin melko helposti. Suurin osa lapsista kertoi, että toimintakerta oli ollut mukava ja korttien kuvat olivat sen mukaisia. Erityisen mieluisana lapset kokivat jana-harjoituksen. Muutama lapsi kertoi toimintakerralla olleen tylsää, mutta he eivät osanneet tarkentaa, mistä toiminnan elementeistä eivät pitäneet.

Myös esikouluopettaja antoi palautetta toimintakerrasta. Hänestä ryhmänhallinta oli onnistunutta ja tilanne saatiin tarvittaessa rauhoitettua pienillä keinoilla. Toiminnan sisältö oli hänen mielestään arvokas ja tunnelma kiva. Opettaja korosti lasten reaktioiden, tunneilmaisun ja joskus rauhattomankin liikkumisen sallimisen. Hän ehdotti seuraaville kerroille muotopalojen käyttöä piirissä istumisessa, mikä helpottaisi oman paikan hahmottamista ja toimintaan keskittymistä.

7.3 Sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus

Sosiaalisuudesta puhuttaessa eri ihmiset saattavat käsittää termin eri tavalla. Usein puhuja kuitenkin tarkoittaa sosiaalisuudella sosiaalisia taitoja eli kykyä toimia yhteisössä rakentavasti ja taidokkuutta ratkaista sosiaalisia ongelmia. Sosiaalisuus taas tarkoittaa temperamenttipiirrettä ja sitä, miten kiinnostunut ihminen on muiden seurasta. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 17.) Sosiaalinen vuorovaikutus rakentuu lapsena, jolloin ensimmäinen ryhmä, johon yksilö kuuluu, on perhe. Myöhemmin päiväkodin merkitys lapsen sosiaalistajana on suuri. Oikein rakennettu ympäristö kannustaa lasta leikkimään ja ilmaisemaan itseään. Päiväkodissa lapset ja aikuiset ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Lapsen käyttäytyminen muodostuu juuri vuorovaikutuksesta hänen ja ympäristönsä välillä. Tuo vuorovaikutus on jatkuvaa ja vaikuttaa lapsen ominaisuuksiin koko elämänkaaren ajan. (Huhtanen 2005, 8 – 10.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan taitoa selvittää sosiaalisista tilanteista ja kykyä olla muiden kanssa riippumatta siitä, miten seurallinen ihminen on. Taidot kertyvät kokemusten ja kasvatuksen kautta. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 17–18, 20.) Sosiaaliin taitoihin sisältyy myös sosiaalisesti hyväksytty käyttäytyminen. Taidot voidaan jakaa perustaitoihin eli vastavuoroisuuden välttämättömiin edellytyksiin ja monimutkaisiin taitoihin eli esimerkiksi yhteistoimintaan. Monimutkaisten sosiaalisten taitojen kannalta yksilön minä ja moraalinen kehitystaso ovat tärkeässä asemassa. (Aho 2002, 105.) Nykyajan käsityksen

mukaan sosiaaliset taidot tulevat esiin kyvyssä solmia nopeasti kontakti hyvin erilaisiin ihmisiin sekä keskustelemaan ja olemaan luonteva heidän seurassaan. Tänä päivänä puhutaan myös verkostoitumisesta ja small talkin hallitsemisesta. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 17–18, 20.)

Sosiaalisella pätevyydellä tarkoitetaan puolestaan kykyä yhdistää ajattelu ja tunteet sosiaalisten tehtävien suorittamiseen ja niissä käyttäytymiseen. Erilaiset tilanteet vaativat erilaisia käyttäytymismalleja. Lisäksi sosiaaliseen pätevyyteen kuuluu sosiaalisten vihjeiden havainnointia ja tulkintaa. (Huhtanen 2005, 12 – 13.) Sosiaalisen kompetenssin avulla yksilö voi käyttää itsessään ja ympäristössään olevia resursseja sosiaalisten tavoitteidensa saavuttamiseksi sen mukaan, minkälainen käsitys yksilöllä on itsestään ja minkälaiset tiedot ja käsitykset hänellä on säännöistä, normeista, arvoista ja moraaliperiaatteista. Yksilö, joka on sosiaalisesti kompetenssi, käyttäytyy vuorovaikutustilanteissa sosiaalisesti taitavasti. Hän on yhteistyökykyinen, empaattinen, kommunikoi selkeästi, on vakuuttava ja ilmaisee tunteensa toivotulla tavalla. Yksilön käyttäytymistä ohjaavat vuorovaikutustilanteissa sekä hänen itsetuntonsa että moraalijattelunsa. (Aho 2002, 105.) Lasten yhteistoimintaa, vastavuoroisuutta, toisten huomioon ottamista ja neuvottelutaitoja harjoiteltiin ryhmässä eri harjoitusten avulla. Niissä lasten tuli keskustella toistensa kanssa ja sopia yhdessä sopivat toimintatavat onnistuakseen tehtävissään.

Ehkä tärkeimpänä sosiaaliin taitoihin kuuluu laaja varasto vaihtoehtoja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja kyky valita oikea ratkaisu. Sosiaalisesti taitavalla ihmisellä on käytössään kirjo eri toimintamalleja, joita hän joustavasti käyttää eri tilanteissa. Näin henkilö välttyy myös mahdollisilta kahnauksilta. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 22.) Toimintamallien käyttö tuli näkyväksi eräällä toimintakerralla, kun yksi lapsista pahoitti mielensä, koska hänellä oli vaikeuksia toimia yhdessä toisten kanssa. Lapsella ei ollut siinä hetkessä käytössään muuta toimintamallia tilanteeseen kuin suuttuminen ja vetäytyminen siitä.

Sosiaaliin taitoihin kuuluu myös kyky ymmärtää toista, hänen näkemyksiään ja tunteita – empatia ja sympatia. Lisäksi hienotunteisuus ja sosiaalinen herkkyyks ovat sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 22–23.) Mahdollisuus toisen ymmärtämiseen ja empatian kehittymiseen syntyi mielestämme toimintakerroilla luettavista Jeppe-koiran kirjeistä. Lelukoira personoitiin ja sille tapahtuvissa seikkailuissa toistui sellaisia aiheita, joita myös esikouluikäisen lapsen elämässä voisi esiintyä. Yleisesti ottaen lapset näyttivätkin keskittyvän kirjeiden tapahtumiin tarkkaavaisesti, sillä heidän ilmeensä ja eleensä vaihtelivat kirjeessä olevien tapahtumien mukaan.

Sosiaalisuus on siis temperamenttipiirre ja yksinkertaisuudessaan se tarkoittaa sitä, miten palkitsevaa ihmiselle on muiden ihmisten seura. Eli toisin sanoen, miten paljon emotionaaliset kiintymyssuhteet merkitsevät hänelle, miten paljon ihmisten antama arvostus säätelee hänen käytöstään ja miten voimakkaasti hän haluaa ylläpitää käytöstä, joka aikaansaa sen, että hänestä pidetään. Sosiaalisuuteen eli seurallisuuteen kuuluu kiinnostus muita ihmisiä kohtaan. Lapsilla se ilmenee aktiivisuutena lähestyä uutta ihmistä ja tuttavuuden tekemisenä. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 36–37.)

Pienelle lapselle sosiaalisuus on mitä parhain luonnon lahja. Sosiaalinen lapsi saa ympäristöltään mainiota palautetta: ihastelua, kehumista ja kannustusta. Sosiaalinen lapsi on kiinnostunut kaikista uusista ihmisistä, hän lähestyy vieraita helposti ja alkaa herkästi puhua heille. Lapsi hakeutuu aina muiden seuraan eikä häntä pelota uudet tilanteet tai tuntemattomat ihmiset. Se, miten lapsi lähestyy uusia sosiaalisia tilanteita, on osoitus synnynnäisestä temperamentista. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 37–38.)

Päiväkodissa lapsi saa mahdollisuuden vuorovaikutukseen, mutta sen lisäksi vuorovaikutus edellyttää sosiaalisia taitoja ja valmiuksia. Nämä valmiudet syntyvät osallistumisen ja kuulluksi tulemisen kautta. Sosiaalistumisprosessissa

on kyse siis sekä oppimisesta että kehitymisestä. Oppimiskokemukset rakentavat lapsen itseä ja uskomuksia omista mahdollisuuksista sosiaalisessa kanssakäymisessä. (Huhtanen 2005, 10.) Vuorovaikutus on ihmisten yhteistyön väline ja jokaisen yhteisön jäsenen on opittava keskustelemisen ja kuuntelemisen taito. Vuorovaikutus ei myöskään voi olla yksisuuntaista vaan siinä halutaan viestiä toiselle osapuolelle jotain. Viestintä eri ihmisten välillä tapahtuu eri aisteja käyttämällä. Kasvattajan tehtävänä on kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ryhmätoiminnassa vahvistamalla lapsen kielellisiä taitoja eli taitoa puhua, kuunnella ja ilmaista itseään. (Järvinen 2009, 159-161.)

Lapsen ympäristöllä on siis suuri merkitys sosiaalisten taitojen kehitymiselle. Merkittävä tekijä sosiaalisten taitojen oppimisessa on päivähoito, sillä siellä lapsi on vuorovaikutuksessa usein melko suuren vertaisryhmän kanssa. Kun huomioidaan, että sosiaaliset taidot kehittyvät paljon juuri päivähoidossa ja että nuo kehittyvät taidot vaikuttavat merkittävästi myös lapsen tulevaan kehitykseen ja kasvuun, on perusteltua kiinnittää huomiota näihin taitoihin juuri päivähoidossa.

7.3.1 Kolmas toimintakerta

Kolmantena tapaamiskertana toiminta alkoi jälleen kirjeen lukemisella ja Jepen lähettämän kuvan kierrättämisellä ringissä. Jeppe kertoi kirjeessä naapuriin muuttaneesta koirasta Lissusta, johon oli tutustunut. Jeppe myönsi jännittäneensä Lissuun tutustumista paljon. Lapset reagoivat kirjeeseen ja kuvaan iloisesti. Seuraavaksi harjoittelimme tutustumista nimien, adjektiivien ja kehonkielen avulla. Lasten oli osittain vaikea keksiä itseä kuvaavia adjektiiveja, mutta pieni rohkaisu riitti auttamaan heitä ilmaisuissa.

Tämän jälkeen ryhmä jaettiin kolmeen osaan. Yksi lapsi oli tällä kerralla poissa, joten jokaiseen ryhmään saatiin tasaväkisesti kolme henkeä. Leikin nimi oli kolme

jalkaa, kaksi kättä. Siinä jokaisen ryhmän tuli asettaa maahan niin monta kehonosaa kuin ohjaaja sanoi. Harjoitusta toistettiin kolmesti eri määrällä kehonosia. Leikki oli lapsille haastava, sillä he keskittyivät herkästi omaan toimintaansa ja unohtivat, että ryhmän tuli yhdessä suunnitella, miten se saisi oikean määrän jalkoja ja käsiä lattiaan samanaikaisesti. Lapsia heräteltiin yhteistyöhön oman ryhmänsä kanssa ja niinpä jokainen ryhmä lopulta onnistui tehtävässään.

Seuraavaksi samoille kolmen hengen lapsiryhmille jaettiin kaksi esinettä, joille tuli keksiä uusi käyttötarkoitus. Lapset keksivät monenlaisia ja yllättäviäkin käyttötarkoituksia esineille ja he näyttivät nauttivan harjoituksesta. Ideoita tuli niin paljon, että joissakin ryhmissä ilmeni erimielisyyttä siitä, mikä niistä valitaan. Niinpä lapsia ohjeistettiin siten, että he saivat kertoa useammankin kuin vain yhden uuden käyttötarkoituksen esineille.

Viimeisessä pienryhmäharjoituksessa lapsille jaettiin viisi paperiarkkia kullekin ryhmälle, joista oli tarkoitus rakentaa niin korkea torni kuin mahdollista. Jälleen ohjasimme ryhmiä toimimaan yhteistyössä, sillä moni alkoi toteuttaa omia ideoitaan itsenäisesti. Eräällä lapsista yhteistyö muiden ryhmäläisten kanssa ei sujunut ja hän repi lopuksi paperiarkin suuttuneena ja meni pöydän alle. Hetken päästä seuraavan leikin alettua lapsi kuitenkin tuli mukaan toimintaan. Harjoitusten sisältämä yhteistyö näytti tuottavan lapsille melko paljon hankaluuksia, joten arvioimme, että harjoitusten olisi tullut kenties olla hieman helpompia yhteistyön onnistumiseksi.

Loppuleikkinä oli vuorossa selkään piirtäminen. Takimmaisena istuvalle lapselle näytettiin ohjaajan piirtämä kuva, jonka hän sitten piirsi sormella edessä istuvan selkään. Näin edettiin niin kauan kunnes jonon edessä oleva piirsi kuvan paperille. Joidenkin lapsista oli vaikeaa odottaa omaa vuoroaan jonossa. Piiretty kuva muuttui paljon matkan varrella, mikä oli lapsista hyvin hauskaa. Lapset piirsivät

pääosin huolellisesti ja keskittyneesti tovereidensa selkään.

Palautteenannon toteutimme taas Nalle-korttien avulla. Monen lapsen mielestä kaikki toiminta oli tällä kerralla ollut hauskaa. Erityisesti torninrakennus koettiin mukavana. Eräs lapsista kertoi, että hänellä oli tuolloin huono päivä ja siksi hän valitsi surullisen Nalle-kortin.

7.4 Tunteet

Kaikki inhimilliset tunteet ovat sisäänrakennettuja ja tunteiden esiinsaamiseksi lapsi on riippuvainen tuesta, opetuksesta ja esimerkeistä. Tunnetaidot opitaan varhaislapsuudessa. (Isokorpi 2004, 127.) Ne ovat taitoja, joita käytämme päivittäin sekä tietoisesti että vaistomaisesti. Tunnetaidot ovat elintärkeitä, mutta myös itsestään selviä ja arkipäiväisiä. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 12.)

Tunteiden tunnistaminen ja hallinta on tärkeää lapsen tulevan elämän kannalta. Lapsi oppii tunnetaitoja tunteiden jakamisen, katsomisen, kokemisen ja samaistumisen avulla. Lapsi tarvitsee mallin esimerkiksi vihan tunteiden ilmaisemiseen hyväksyttävällä tavalla. Lapsen tulee kyetä kokemaan, vastaanottamaan ja näyttämään kaikenlaisia tunteita. Tunteiden järjestelmällinen kieltäminen voi johtaa voimakkaiden tunneärsykkeiden hakemiseen. Esimerkiksi väkivalta ja päihteiden käyttö ovat tapa kokea ja näyttää tunteita. (Isokorpi 2004, 127 – 132.) Lapsen tunnetaitojen kehittymisen kannalta perustarpeista huolehtiminen on erittäin merkityksellistä. Tunnetaitojen kehittymiseen vaikuttavat esimerkiksi lapsen saama hoiva ja hänelle asetetut rajat, monipuoliset virikkeet, ohjattu toiminta ja sosiaalisen kasvun tukeminen. (Vahvistamo 2013.) Tunnetaitoja siis tarvitaan päivittäin monissa tilanteissa. Samalla ne ovat erittäin tärkeitä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Näistä syistä tunteiden ja niiden käsittelyn harjoittelu on mielestämme perusteltua myös päiväkotiympäristössä.

Samalla kun lapsi oppii ymmärtämään, mikä on kiellettyä ja sallittua, hän opettelee ymmärtämään sitä, miltä hänestä milloinkin tuntuu. Lapsen kanssa hetkessä eläminen on usein välttämätöntä. Kun lapsi esittää kysymyksen, on viisasta etsiä siihen vastaus juuri tässä ja nyt. Lapsen tavoitteena on saada sisällään mylläävät tunteet tunnistettavaan muotoon. Jotta tämä onnistuisi, vastaanottajan on reagoitava vastavuoroisesti omilla tunteillaan takaisin. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 14 – 19.)

7.4.1 Neljäs toimintakerta

Neljäntenä tapaamiskertana toiminta aloitettiin lukemalla jälleen Jepen lähettämä kirje sekä kierrättämällä kuva, jossa Jeppe oli sillalla. Kirjeessä Jepen ystävä Tedi joutui onnettomuuteen ja se herätti Jepessä monenlaisia tunteita. Kirje toimi johdatuksena tulevaan tunteita käsittelevään toimintakertaan, joka aloitettiin ilmekierros-leikillä. Leikissä lapset valitsivat jonkin ilmeen, jonka oli sitten tarkoitus kiertää lapselta toiselle. Lapsista leikki oli hauska ja he keksivät oma-aloitteisesti erilaisia ilmeitä.

Seuraavaksi lapsille soitettiin kaksi erilaista musiikkikappaletta ja he saivat kuulemisen jälkeen kertoa, millainen tunne niistä välittyi. Lapset keksivät mielikuvituksellisia ja monipuolisia adjektiiveja kuvaamaan kuulemaansa kappaletta. Jokainen halusi innokkaana päästä kertomaan ajatuksensa kappaleista.

Tämän jälkeen lapset piirsivät taideteoksen haluamastaan tunnetilasta. Lapset valitsivat teoksen tekemiseen joko liidut tai värikynät. Taustalle laitettiin soimaan hiljaista musiikkia. Tunnetilat eivät välittyneet välttämättä kuvien kautta suoraan vaan lapsi saattoi piirtää esimerkiksi hahmon, jolla saattoi olla kysyttäessä esimerkiksi surullinen mieli. Lapset piirsivät hyvin erilaisia kuvia aina abstraktista

teoksesta tiettyyn tapahtumaan. Lopuksi lapset saivat halutessaan kertoa toisille piirtämistään tunnetiloista.

Viimeisessä leikissä lapset keksivät jonkin ammatin, jonka he esittivät toisille pantomiiminä. Toisten tuli tällöin arvata, mikä ammatti oli kyseessä. Leikki oli lasten mielestä mukava ja kaikki saivat esitettyä yhden ammatin. Kaksi lapsista oli epävarmoja siitä, minkä ammatin esittäisivat, joten leikkiä varten oli keksittynä muutamia ammatteja valmiiksi, joita nämä lapset saivat hyödyntää.

Lopuksi keräsimme palautetta Nalle-korttien avulla. Osa lapsista sanoi, että kerta oli tylsä ja osan mielestä kaikki oli hauskaa. Erityisen mukavana lapset kokivat pantomiimileikin.

Esikouluopettajan toimintakerrasta antama palaute oli positiivista. Yleistunnelma oli ollut hyvä ja kaikki olivat innostuneita toiminnasta. Toimintakerran ja kirjeen sisältö olivat hänen mielestään sopivia. Opettaja huomasi, että lasten oli ajoittain vaikea pysyä paikoillaan. Lisäksi hän totesi, että piirtämisen aikana taustalla soiva musiikki voi häiritä lasten piirtämistä ja kappaleen tunnelma voi vaikuttaa siihen, mitä he piirtävät.

7.5 Turvallisuus

Eräänä syynä esimerkiksi syrjäytymisessä nähdään hyvinvointia tuottavien palveluiden erillisyyttä. Siksi tarvitaan vapaaehtoisia tahoja ja vahvaa yhteistoimintaa eri toimijoiden välillä. Koululaisen turvaverkolla tarkoitetaan koululaisen ja tämän perheen ympärillä olevia tahoja, jotka edistävät hyvinvointia ja turvallisuutta. Siihen kuuluvat muun muassa koulu, koti, nuoriso-, kuttuuri-, liikunta-, sekä sosiaali- ja terveystoimi, poliisi sekä seurakunnat ja järjestöt. Turvaverkko auttaa päivittäisessä arjessa ja varmistaa koululaisen hyvinvointia ja

koulussa viihtymistä. Se vastuuttaa etenkin koululaisen ympärillä olevia aikuisia yhteistoimintaan. Turvaverkon vaikutus päihteettömyydelle on suuri. Sen avulla kyetään muodostamaan lapsen ympärille innostava ja päihteettömyyttä tukeva ympäristö. Verkon avulla voidaan esimerkiksi lykätä päihdekokeiluja myöhemmäksi siten, että turvaverkko vaikuttaa päihteenkäytön kulttuuriin lähiympäristössä. Turvaverkon avulla voidaan käsitellä myös sellaisia tilanteita, joissa lapset ja nuoret jo kärsivät päihteen aiheuttamista haitoista. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013, 5 – 8.) Lapsen ympärillä olevien tahojen ja aikuisten määrä on siis tärkeä hyvinvointiin liittyvä asia ja se voi vaikuttaa myös lapsen myöhempään päihdekäyttäytymiseen.

Turvallisuus ja turvattomuus ovat vuorovaikutuksen tuotteita. Lapsen turvallisuuden tunne rakentuu paitsi tämän saamasta hoivasta, myös erilaisten tilanteiden onnistuneesta hallinnasta saaduista kokemuksista. Esimerkiksi peloista selviäminen vahvistaa autonomiaa ja lisää siten lapsen turvallisuudentunnetta. Oleellista onkin se, miten lapsi tällaisissa tilanteissa toimii ja kuinka aikuiset häntä niissä tukevat. Tärkeitä tekijöitä turvallisuuden muodostumisessa ovat sekä läheisten antama turva että itsenäisen hallinnan tunne. Itsenäisen hallinnan kyky kehittyy juuri ympäristöstä saadun tuen ja läheisyyden tuoman turvan avulla. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2012, 21 – 22.) Turvallisuutta käsittelevällä toimintakerralla käsiteltiin erilaisia tilanteita ja niistä selviämistä. Tilanteet olivat uskottavia siten, että ne voisivat tapahtua milloin tahansa esimerkiksi lasten elämässä. Tilanteiden läpikäynnin tarkoituksena oli vahvistaa lasten itsenäisyyttä ja kehittää ongelmanratkaisutaitoja.

Lasten utelias ja luottavainen mieli voi lisätä heidän alttiuttaan vaarallisille tapahtumille. Koska aikuinen ei voi ympärivuorokautisesti pitää lapsia silmällä, tulisi lasten oppia tunnistamaan uhkaavia tilanteita ja saada tietoa keinoista, joilla itseään voi suojella. Lapset voivat altistua päivittäin esimerkiksi väkivallalle uutisoinnin ja viihteen kautta. Lisäksi moni lapsi saattaa nähdä kiusaamista

päiväkodissa tai joutua itse sen uhriksi. Turvataitokasvatuksella tarkoitetaan inhimillisen turvallisuuden edistämistä, jossa vahvistetaan erityisesti ihmissuhteiden turvallisuutta. Ne rohkaisevat lapsia oppimaan elämisen taitoja omien kokemusten, kiinnostuksenkohteiden ja tarpeidensa kautta. Turvataidot vahvistavat lisäksi lasten itsetuntoa ja edistävät suhteita muihin lapsiin. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen, 2012, 8, 18, 21.)

7.5.1 Viides toimintakerta

Viidennellä toimintakerralla aiheena oli turvallisuus ja ensimmäiseksi luettiin Jepen lapsille lähettämä kirje. Siinä Jeppe kertoi tarinan, jossa hän löysi leikkikentältä lääkepurkin täynnä makeisten näköisiä pillereitä. Jeppe vei pienen pohdinnan jälkeen lääkkeet apteekkiin isäntänsä kanssa. Lapset kuuntelivat kirjettä keskittyneinä. He ilahtuivat Jepen lähettämästä valokuvasta, jossa tämä oli leikkikentän keinussa.

Kirjeen jälkeen leikittiin leikki, jossa lattialle oli asetettu erilaisia turvallisuuteen liittyviä tavaroita. Tavarat peitettiin ja joukosta otettiin aina yksi tavara kerrallaan pois. Lasten tehtävänä oli arvata, mikä esine oli viety pois. Lapset tunnistivat hyvin kaikki esineet ja havaitsivat nopeasti, mikä tavara puuttui joukosta. Lapset suhtautuivat leikkiin niin suurella innolla, että heidän oli hieman hankala pysyä paikoillaan ja he hivuttautuivat jatkuvasti lähemmäs esineitä niin, että ringi ei pysynyt koossa. Järjestys saatiin säilymään muistuttamalla lapsia omista paikoista.

Seuraavaksi ryhmä jaettiin kahtia ja lapset lähtivät kiertämään tilaa ryhmän ja ohjaajan kanssa. Tilaan oli aseteltu kuvia erilaisista tilanteista ja niissä olevista vaihtoehtoisista toimintatavoista (Liite 5). Ohjaaja kertoi lapsille, mitä kuvassa tapahtui ja lasten tuli kuvan tilanteesta keskustelematta piirtää hymynaama sen kuvan alle, joka heistä oli toimintatavoista oikea. Tämän jälkeen kuvat käytiin läpi ja tilanteista keskusteltiin yhdessä. Lapset seurasivat ohjeistusta tarkasti ja he

halusivat innokkaina kertoa kuviin oman mielipiteensä. Lapsilla oli mielipiteilleen monia hyviä perusteluja ja monet tilanteista herättivät hyvää keskustelua. Perusteluja löytyi lapsilta molempien toimintatapojen puolesta. Yleisesti ottaen lapset valitsivat toimintatavoista oikean.

Toimintaa jatkettiin ryhmissä niin, että kumpikin ryhmä sai ratkaistavakseen turvallisuus-aiheisen palapelin. Palapeleistä muodostuivat kuvat liikennevaloista sekä matkapuhelimesta, jossa näytössä luki 112. Lapsille oli hieman hankalaa ymmärtää yhteistyön merkitystä tehtävässä ja se näkyi siten, että lapset alkoivat työstää palapeliä itsenäisesti, vaikka heitä oli ohjeistettu toimimaan nimenomaan ryhmässä. Työskentely palapelien kanssa oli melko levotonta ja monien lasten oli hankalaa keskittyä toimintaan. Osa lähti puuhaamaan jotain muuta samaan aikaan. Toinen palapeleistä oli selvästi toista kuvaa haastavampi. Ohjaajan tullessa auttamaan toisen kuvan kanssa, lasten keskittyminen palautui ja palapeli saatiin valmiiksi.

Lopuksi lapsilta kerättiin palautetta toimintakerrasta Nalle-tunnekorttien avulla. Toisten lasten mielestä kaikki toimintakerrassa oli mukavaa ja toiset eivät pitäneet mistään. Moni tytöistä kertoi, että palapelin tekeminen oli heille haastavaa tai he eivät pitäneet muuten sen tekemisestä. Sen sijaan pojat pitivät ajatustyötä vaativasta palapelin tekemisestä. Muutama lapsista kommentoi, että toimintakerta oli liian tavallinen.

7.6 Kuudes toimintakerta: päätös

Viimeinen toimintakerta aloitettiin jälleen lukemalla Jeppe-koiran lähettämä kirje. Kirjessä Jeppe muisteli aiempien kertojen tapahtumia ja kertoi, kuinka mukavaa lapsille on ollut kirjoitella ja kuinka mukava lapsiryhmä on ollut. Jeppe kertoi myös, että hänen tulee lapsia ikävä, kun toiminta loppuu. Lapset kuuntelivat kirjettä jälleen tarkkaavaisin ilmein. Osa lapsista kommentoi kirjeeseen niin, että

heidän tulee Jeppeä ja hänen kirjeitään sekä ohjaajia ikävä. Toiset lapsista olivat puolestaan iloisia, että toiminta päättyy.

Siirryimme tekemään kuvakollaasia menneistä toimintakerroista ja niiden herättämistä ajatuksista. Lapset saivat leikata ja liimata kuvia lehdistä sekä piirtää lisäksi kuvia paperille. Kollaaseista muodostui hienoja ja värikkäitä, vaikka monen lapsen teos ei varsinaisesti liittynytkään edellisiin toimintakertoihin. Voi olla, että lasten oli hankalaa muistaa aiempien toimintakertojen tapahtumia. Harjoituksen ohjeistusta olisi voinut muuttaa ehkä sillä tavalla, että lapset saisivat tehdä kuvakollaasin jostakin itselle tärkeästä aiheesta. Muutama lapsista kuitenkin viittasi joihinkin toimintakerroilla nousseisiin asioihin, kuten erilaisiin tunteisiin ja kirjeissä mainittuun Tedi-karhuun.

Kollaasin jälkeen leikittiin lasten ensimmäisellä tapaamiskerralla toivomaa Kuuma peruna-leikkiä, jossa lapset istuivat ringissä lattialla ja palloa kierrätettiin lapselta toiselle mahdollisimman nopeasti. Samalla ringin ulkopuolella yksi lapsista seisoj selkää toisiin päin ja huusi ”Hep!”. Tällöin se lapsi, jonka kädessä pallo oli, siirtyi myös ringin ulkopuolelle. Lapset olivat leikistä todella innoissaan. Yksi lapsista suuttui, koska putosi leikistä viime hetkillä. Hän oli poissa toiminnasta jonkin aikaa, mutta osallistui kuitenkin viimeisiin harjoituksiin.

Seuraavaksi kerättiin palautetta Nalle-kortein niin, että lapset saivat valita korteista sellaisen, joka kuvaisi parhaiten kaikkia toimintakertoja. Suunnilleen puolet lapsista oli sitä mieltä, että jokainen toimintakerta oli mukava ja heidän korteissaan nallella oli positiivinen ilme. Toinen puoli taas oli sitä mieltä, että kaikki toimintakerrat olivat tylsiä tai epämieluisia.

Lopuksi ohjaajat kiittivät lapsia toimintaan osallistumisesta ja jakoivat heille kunniakirjat hienosta suoriutumisesta. Kortissa luki: ”X on osallistunut Jeppe-

koiran seikkailuun ja suoriutunut siitä hienosti. Onnea!” Lisäksi lapset saivat toiminnasta palkinnoksi tikkarit.

8 ARVIOINTI

Arvioitaessa toiminnan sisältöä, mietimme mikä meni hyvin ja mikä huonosti sekä missä olisi vielä kehitettävää. Mielestämme Jeppe-koirahahmo, hänen lähettämänsä kirjeet ja valokuvat olivat erityisen toimiva ratkaisu toiminnan sisällön rikastuttamiseksi. Hahmo loi toimintaan draamallisuutta ja toistuvuutta. Kuullessaan Jeppe-koiralle sattuneista tapahtumista, lapset reagoivat kuulemaansa erilaisin elein ja ilmein. Mielestämme lapsista välittyi sellaisia tuntemuksia, jotka viestivät heidän tuntevan empatiaa hahmoa kohtaan. Totesimme myös, että Jepen lähettämät kirjeet ja valokuvat loivat lapsissa riemun ja ilon tunteita sekä energisyyttä. Esikouluopettajat kommentoivat, että koira-hahmo toimi heidän mielestään toiminnan punaisena lankana, sillä sen rooli oli aloittaa ja päättää jokainen tapaamiskerta.

Pohdimme toimintakertoja ja tulimme siihen tulokseen, että osa harjoitteista ei lapsiryhmän kannalta toiminut parhaalla mahdollisella tavalla. Jotkin harjoituksista saattoivat olla liian haastavia tai liian helppoja lasten ikä- tai kehitystasoon nähden. Esimerkiksi toinen palapeleistä oli aivan liian vaikea viiden lapsen koottavaksi. Lapsiryhmässä oli myös yksilöllisiä eroja siinä, miten tehtävänannot ymmärrettiin. Totesimme myös kilpailullisten leikkien olevan pieni riski siksi, että joku voi pahoittaa niissä mielensä, mikäli ei voita kisaa. Alun perin suunnittelimme, että harjoitukset sisältäisivät mahdollisimman vähän kilpailua säilyttääksemme hyvän ryhmähengen ja yhteisöllisyyden tunteen lasten välillä. Jokainen lapsi koki kuitenkin leikit eri tavoin ja siitä syystä toiset saattoivat nähdä jotkut harjoitukset kilpailuina, joissa täytyy pyrkiä voittoon. Esikouluopettajien palautteesta kävi kuitenkin ilmi, että toiminnan sisältö oli ikätasoista, sopivan haastavaa ja he pitivät tärkeänä sitä, että mukana oli myös asioita, joita lapset jo osaavat.

Mielestämme kehittämämme toimita oli monipuolista ja eheä kokonaisuus. Toiminnoissa käytettiin monia eri keinoja, kuten kuvallista, viestinnällistä, ilmaisullista ja draamallista toimintatapaa. Pohdimme, että kokonaisuus olisi

voinut kuitenkin sisältää vieläkin enemmän erilaisia menetelmiä ja harjoitteita. Esimerkiksi liikunta ja musiikki sekä monipuolisemmat kädentaitojen harjoitteet olisivat tuoneet lisäarvoa työlle sekä antaneet lapsille enemmän erilaisia kokemuksia. Koska aika oli rajallinen ja tila antoi rajoituksia toiminnalle, emme voineet toteuttaa kaikkia lasten toivomia leikkejä ja harjoituksia. Myöskään emme itse ajan puutteen ja tilan vuoksi voineet toteuttaa kaikkia haluamiamme toimintoja, kuten liikunnallisia harjoitteita. Esikouluopettajien mukaan toiminta näyttäytyi myös monipuolisena ja asioita oli käsitelty eri näkökulmista. Lisäksi he kommentoivat, että olimme yhdistelleet hyvin erilaisia toimintatapoja huomioon ottaen lasten erilaiset tavat oppia. Saimme kiitosta siitä, että toiminta sisälsi paljon tekemistä paikallaan istumisen sijaan.

Toiminnan suunnittelun kannalta kehitettävää olisi muun muassa siinä, että toiminta ei katkeaisi missään vaiheessa, jolloin lapsien ei tarvitsisi odotella toisten valmistumista harjoitteiden aikana. Vaikka olimmekin suunnitelleet aikataulutuksen niin, että ohjelma jatkuu koko ajan katkeamatta, huomasimme, että välillä joku oli toista nopeammin valmiina. Tämä saattoi vaikeuttaa lapsen keskittymistä toimintaan.

Kiinnitimme huomiota aika-ajoin myös lasten levottomuuteen, kun istuimme piirissä ja lapsilta odotettiin paikallaan oloa. Tähän esikouluopettajat ehdottivat muotopaloja, joiden tarkoitus on auttaa lasta hahmottamaan oma paikkansa. Idea oli mielestämme hyvä. Huomasimme kuitenkin, että tulevat toimintakerrat sisälsivät hyvin vähän istumista, joten ajattelimme, että muotopaloille ei välttämättä olisikaan tarvetta. Lasten oli kuitenkin myöhemmillä kerroilla hankalaa hahmottaa oma paikkansa, joten muotopalojen käyttö olisi ollut niissä järkevää.

Pohdimme Nalle-korttien käyttöä palautteen annon kannalta. Tulimme siihen tulokseen, että Nalle-kortit toimivat hyvänä välineenä juuri tämän ikäisten lasten

palautteenannossa. Näyttäisi siltä, että palautteen anto sinällään on esikouluikäisille haastavaa ja Nalle-korttien käyttökin näkyi siten, että lapset eivät valinneet välttämättä korttia sen mukaan, millainen toimintakerta oli vaan sen mukaan, mikä nalleista näytti kivoimmalta sillä hetkellä. Olimme kaiken kaikkiaan tyytyväisiä Nalle-korttien toimivuuteen ja lasten niiden kautta antamaan palautteeseen.

Toimintakertojen ohjaus sujui meiltä pääsääntöisesti hyvin. Ryhmä pysyi hyvin hallinnassa ja toiminta eteni suunnitellulla tavalla. Alussa ohjaus oli hieman epävarmaa, mutta se varmuus kasvoi kerta kerralta, kun ryhmä tuli meille tutummaksi. Lapsetkin rohkaistuivat toimintaan mukaan luottamuksen synnyttyä jo ensikerroilla. Pohdimme toiminnassamme sitä, olisiko tehtävänantoja voinut vielä selkeyttää lapsille helpommin ymmärrettäväksi.

Koimme ohjaajuuden helpoksi, koska ryhmä oli sopeutuvainen, hyväkäytöksinen, vastaanottava ja aktiivinen. Lapset myös kuuntelivat ohjeet tarkkaan ja niitä ei tarvinut juurikaan toistaa. Uskomme, että toiminta oli lapsille mieluista, sillä he osallistuivat aktiivisesti ja mielellään eri harjoitteisiin. Aluksi pelkäsimme hieman sitä, jos lapset olisivat ujoja ja vähäsanaisia tai he eivät uskaltaisi sanoa ääneen ajatuksiaan tai tuoda itseään esiin eri harjoitusten vaatimalla tavalla. Esikouluopettajien mielestä otimme hyvin huomioon kaikki lapset ja jokainen heistä tuli kohdatuksi ja nähdyksi toimintakertojen aikana. Lisäksi he totesivat, että kuuntelimme hyvin lasten näkemyksiä ja mielipiteitä. Toiminnan tarkka suunnittelu näkyi heistä lapsiryhmän sujuvana ohjaamisena. He myös kommentoivat, että varmuus ryhmän ohjaamisessa kasvoi toimintakertojen edetessä.

9 POHDINTA

Tässä kappaleessa olemme pohtineet opinnäytetyön toteuttamiseen liittyviä eettisiä seikkoja. Lisäksi olemme käsitelleet työn merkitystä, hyödynnettävyyttä, kehittämis ehdotuksia sekä miettineet opinnäytetyön vaikutuksia omaan ammatilliseen kasvuamme.

9.1 Eettisyys

Olemme ottaneet eettisyyden huomioon opinnäytetyön kaikissa vaiheissa. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana olivat muun muassa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä teorian tieto esikouluikäisen kasvusta ja kehityksestä. Lisäksi huomioimme vaatimukset, jotka liittyivät lapsiryhmän ohjaukseen ja pyrimme sensitiiviseen työskentelyyn. Opinnäytetyöhön osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Osallistimme lapsia toimimaan aktiivisesti ja ottamaan osaa toiminnan suunnitteluun. Pyrkimyksenämme oli luoda toiminnalle turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri ja muodostaa kokonaisuudesta lapsille positiivinen kokemus ja koimme onnistuneemme siinä hyvin.

Toiminnan tasa-arvoisuus pyrittiin turvaamaan esimerkiksi siten, että osallistujiksi valikoituivat lapsista ne kymmenen, jotka palauttivat lupalomakkeet ensin. Tasa-arvo toteutui toiminnassa myös siten, että lapsista kaikki saivat tasaisesti puheenvuoroja ja muita osallistumisen mahdollisuuksia. Pyrimme jakamaan huomiota lapsille niin ikään tasapuolisesti, jotta jokainen lapsi tuntisi tulevansa kuulluksi.

Huomioimme eettisistä seikoista myös sen, että opinnäytetyöstä ei kykene tunnistamaan ryhmässä olleita lapsia. Työ ei myöskään sisällä lasten aikaansaamia

tuotoksia. Tuotoksia tullaan säilyttämään siihen asti, kunnes opinnäytetyö on valmis, jonka jälkeen ne hävitetään asianmukaisella tavalla.

9.2 Työn merkitys, hyödynnettävyys ja kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyön merkityksellisyyttä on vaikea arvioida, sillä toiminta oli melko lyhytaikaista eikä sen pitkän aikavälin vaikutuksia voida havaita. Myös lasten on vaikea ikätasoonsa nähden kertoa, muuttiko toiminta jollakin tapaa heidän ajatteluaan tai oppivatko he siitä uusia asioita. Uskomme kuitenkin, että toiminta loi lapsille uusia ja merkittäviä kokemuksia muun muassa ryhmässä työskentelystä ja ongelmanratkaisutaidoista. Nämä uudet kokemukset jäävät kenties heidän mieleensä ja ovat avuksi silloin, kun he niitä tarvitsevat. Lisäksi opinnäytetyön toiminta oli mielestämme lapsille arvokasta sellaisenaan. Viikottain toistuvat toimintakerrat loivat heidän arkeensa jotakin erityistä ja tavallisesta esikoulutyöskentelystä poikkeavaa.

Mielestämme on mahdollista, että toiminta ehkäisisi lasten myöhempää päihteiden käyttöä tai muuttaisi asenteita päihteitä kohtaan. Toiminnassa esiintyneet teemat oli valittu siten, että ne vahvistivat juuri niitä asioita, joiden ajatellaan ehkäisevän päihteiden käytön aloittamista. Tällaisia ovat esimerkiksi hyvä itsetunto, hyvät sosiaaliset taidot ja tunteiden tunnistaminen sekä niiden käsittely. Tämänkaltaisen toiminta on mielestämme hyödyllistä lasten sosiaalisessa vahvistamisessa. Tärkeiden teemojen käsittely positiivisella tavalla jo varhaisessa vaiheessa voi mielestämme kasvattaa lapsessa niitä taitoja ja piirteitä, jotka myöhemmin vaikuttavat asenteisiin päihteitä kohtaan. Opinnäytetyössä suunniteltu malli on mielestämme toimiva keino toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä esikouluikäisille ja se voi kenties lisätä toisten tahojen rohkeutta toteuttaa päihdekasvatusta alakouluikäisiä nuoremmille lapsille.

Koemme, että opinnäytetyön toinnallista osuutta voi hyödyntää sellaisenaan myös muiden Suomen päiväkotien esikouluikäisten kanssa sen sisältämien tärkeiden varhaiskasvatukseen sopivien teemojen ansiosta. Toimintakertoja on mahdollista käyttää suoraan sellaisenaan, mutta niitä voi myös aina muuttaa lapsiryhmän tarpeiden mukaiseksi. Toiminnallisen työmme sisältöä voi myös hyödyntää vain jonkin tietyn teeman käsittelyn apuna lapsiryhmän kanssa. Lisäksi työstä on mahdollista poimia vain leikkejä ja harjoituksia erilaisia käyttötarkoituksia varten.

Pohdimme opinnäytetyön kehittämisehdotuksia ja olemme sitä mieltä, että opinnäytetyötä voi kehittää vielä monin tavoin. Työn toiminnallista osuutta voisi soveltaa ja muokata sekä vielä nuorempien että vanhempien lasten tarpeisiin nähden. Eräs mahdollisuus on myös, että toimintaan osallistuvia osapuolia otettaisiin enemmän työhön mukaan. Eri päiväkotien kaikilta työntekijöiltä olisi mielenkiintoista selvittää heidän ajatuksiaan ehkäisevästä päihdetyöstä sekä siitä, miten he toteuttavat sitä jo nyt päivittäisessä työssään. Toimintaa voisi laajentaa koskemaan myös lasten vanhempia järjestämällä heille esimerkiksi päihdekasvatukseen pohjautuva vanhempainilta. Lisäksi lasten mielipiteiden ja kokemusten laajempi tutkimus voisi olla yksi kehittämisehdotus. Olisi mielenkiintoista tutkia myös sitä, mitä lapset muistavat toiminnasta jälkikäteen ja mitä he kenties siitä oppivat.

Laajemmin ajateltuna opinnäytetyötä voisi kehittää koskemaan koko Lahden kaupungin varhaiskasvatuspalveluja. Jokaiselta Lahden kaupungin päiväkodilta olisi järkevää kartoittaa heidän tapojaan toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä, jotta nähtäisiin miten eri päiväkodeissa ehkäisevä päihdetyö näyttäytyy ja onko toimintamallit yhteneväisiä. Myöhemmin voitaisiin pohtia, millainen kokonaisuus ehkäisevä päihdetyö esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmassa tai esiopetussuunnitelmassa olisi ja millaisten yhteisten toimintaohjeiden avulla päiväkodit voisivat sitä toteuttaa. Mikäli ehkäisevää päihdetyötä ei voi sellaisenaan liittää varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelmaan, voisi siitä myös tehdä jonkinlaisen oppaan, jossa tulisi selkeästi esiin kuvin ja tekstein, kuinka

ehkäisevää päihdetyötä voisi varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

9.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen vaikutti monella tapaa ammatilliseen kasvuamme. Teorian käsittely lisäsi tietojamme monista eri teemoista. Perehdyimme lukuisiin eri aiheisiin syvällisemmin etsiessämme tietoja kirjallisista lähteistä ja soveltaessamme niitä käytäntöön. Teksteihin perehtyminen opetti meille kriittisyyttä ja opinnäytetyön toiminnallinen osa opetti meille toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Suunnittelussa tärkeää oli ajankäytön hahmottaminen, loogisten kokonaisuuksien luominen, jatkuvuus sekä monipuolisen toiminnan toteuttaminen. Opimme lapsiryhmän ohjausta ja koimme selviytyvämme siitä hyvin. Opinnäytetyö kartutti kokemustamme ohjauksesta ja varmuus lisääntyi kertojen edetessä. Myös lasten sääntöjen noudattaminen ja ohjeiden kuuntelu kertoi siitä, että osasimme käyttää auktoriteettiamme oikealla tavalla.

Toteutuksen lomassa opimme havainnoimaan, arvioimaan ja refleктоimaan omaa toimintaamme. Harjoittelimme palautteen antoa myös toinen toisillemme ja sen myötä myös yhteistyötaitomme kehittyivät. Jokaisen toimintakerran jälkeen oli palattava siihen, miten toiminta onnistui ja mitä siitä opimme. Lisäksi palautteen ja reflektionin jälkeen pohdimme tulevia toimintakertoja ja sitä, olisiko niissä jotakin muutettavaa.

Opinnäytetyöprosessi opetti meille niin ikään ajankäyttöä ja kärsivällisyyttä. Työn kesto vaati toiminnaltamme pitkäjänteisyyttä ja jatkuvaa uudelleenarviointia. Opinnäytetyö lisäsi myös osaamistamme prosessinomaisen työskentelyn osalta. Koimme, että työn aloitus oli vaikein osuus ja työskentely parani loppua kohden.

LÄHTEET

Ali-Melkkilä, S. 2010. Ehkäisevää päihdetyötä eli kansalaiseksi kasvattamista osallisuuden kautta. Teoksessa Kylmäkoski M., Pylkkänen S. & Viitanen R. (toim.) Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Vaajakoski: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 132 – 142.

Cacciatore, R., Kortenieniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: WSOY.

Dunderfelt, T. 1997. Elämäntapa-psykologia – lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehtiykseen. Porvoo: WSOY.

Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011 – missä mennään, minne haluamme? 2011. Raportti 37/2011. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Espoon kaupungin sivistystoimi. 2011. Päihteiden käytön ennaltaehkäiseminen ja varhainen puuttuminen lasten ja nuorten palveluissa. Espoon kaupunki [viitattu 17.4.2013]. Saatavissa: http://www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Perusopetus/Oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki/Oppilashuollon_palvelut.

Huhtanen, K. 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 8 – 20.

Hurme, T. (toim.) 2003. Päihdekasvatuksen ikäluokkaohjeistus. Hollolan kunta ja Lahden kaupunki [viitattu 18.4.2013]. Saatavissa: http://www.hollola.fi/keskus/paihdekasvatus/Paihdekasvatuksen_ikaluokkaohjeistus.pdf.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. Juva: PS-kustannus.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus.

Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Viuhunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010a. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010b. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WSOY.

Kiilakoski, T. 2010. Osallisuus - Korkatut pullot, pirun kusi ja alkoholistien maksat.... Teoksessa Kylmäkoski M., Pylkkänen S. & Viitanen R. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Vaajakoski: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 143 – 161.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Lajunen, K., Andell, M., Jalva, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2012. Turvataitoja lapsille. Sosiaali- ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus [viitattu 17.7.2013]. Saatavissa:
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90799/URN_ISBN_978-952-245-796-7.pdf?sequence=1.

MacDonald, J. 2007. Developing a drugs education curriculum for nursery-age children. Teaching Expertise. [viitattu 7.11.2013]. Saatavissa:
<http://www.teachingexpertise.com/articles/developing-a-drugs-education-curriculum-for-nursery-age-children-2090>.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2009. Terveystieteen edistämisen ohjelma. [viitattu 7.11.2013]. Saatavissa:
http://www.mll.fi/mll/toiminta/terveyden_edistamisen_ohjelma/.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2013. Lapsen itsetunnon tukeminen. [viitattu 19.6.2013]. Saatavissa:
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_itsetunnon_tukeminen/.

Nivala, E. 2010. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2010. 11. vuosikerta. Kuopio: Kuopion kaupungin painatuskeskus.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Opetushallitus 2010. Esipetuksen opetussuunnitelman perusteet [viitattu 19.10.2013]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.p.

Oranen, M. 2013. Lasten osallisuus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 20.4.2013]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>.

Paananen, R. 2013. Syrjäytymisen ehkäisy on aloitettava varhain kaikissa arjen kehitysympäristöissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 19.10.2013]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE2013_014_verkko.pdf?sequence=1.

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Saarijärvi: LK-kirjat.

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Opas 3. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa Ranne K., Sankari A., Rouhiainen-Valo T. & Ruusunen T.(toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Kokemäki: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 54 – 61.

Soikkeli, M. & Warsell, L. (toim.) 2013. Laatutähteä kiertämässä – Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja [viitattu 2.7.2013]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104420/KID2013_021_verkkajulkaisu.pdf?sequence=1.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Päihdetilastollinen vuosikirja. Alkoholi ja huumeet [viitattu 17.6.2013]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103099/URN_ISBN_978-952-245-805-6.pdf?sequence=1.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Koululaisen turvaverkko [viitattu 24.6.2013]. Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/5970dd35-99ae-4c28-a05e-2438e8a426a7>.

Toivakka, S. & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen! – Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Juva: PS-kustannus.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 41 - 53.

Vahvistamo. 2013. Kouluikäinen etenee kohti itsenäistymistä. Suomen mielenterveysseura [viitattu 24.6.2013]. Saatavissa: http://www.vahvistamo.fi/vahvistamo/tunteet/tunnetaitojen_kehitys/kouluika.

Vuohelainen, E. 2012. Jumppasaleista kulmasohville – nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön uudet lähtökohdat. Teoksessa Pylkkänen, S. & Viitanen, R. (toim.) Virittävää verkostoitumista preventiimissä – 10 vuotta ehkäisevän päihdetyön kehittämistä nuorisoalalla. Jyväskylä: Bookwell Oy, 73 – 83.

Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 19.10.2013]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE2013_014_verkko.pdf?sequence=1.

LIITTEET

TOIMINTAKERTOJEN KUVAUS

Liite 1

Tutustuminen

- Ohjaajien ja lasten esittely. Lapsille kerrotaan, mihin toiminta liittyy ja kuinka usein tapaamisia on. Jeppe-koiran esittely kirjeen muodossa. (5 – 10 min)
- Lapset kertovat vapaasti jotakin itsestään - esimerkiksi sen, mitä he mielellään tekevät. (10 – 15 min.)
- Ohjaajat kertovat tulevien kertojen teemat lapsille ymmärrettävällä tavalla. (5 – 10 min.)
- Ohjaajat kysyvät lapsilta, mitä he haluaisivat toimintakerroilla tehdä. (5 – 10 min.)
- Kirje lähetetään takaisin Jepelle ja lapset piirtävät mukaan oman kuvansa. (15 min.)

Itsetunto

- Luetaan Jeppe-koiran kirje. (10 – 15 min.)
- Palloleikki: pallo kiertää piirissä ja jokainen vuorollaan kertoo jonkin hyvän asian itsestään. Tarkoitus on herätellä huomaamaan positiivisia asioita itsestä. (10 – 15 min.)
- Väittämät: ohjaajat esittävät väittämiä. Jos lapsi on väittämästä samaa mieltä, hän menee toiselle puolelle huonetta, jos eri mieltä, vastakkaiselle puolelle. Leikissä on tarkoitus, että lapset rohkaistuvat ilmaisemaan mielipiteensä asioista ja olemaan myös eri mieltä. Leikin aikana lapsilta kysellään, miksi he valitsivat juuri tämän vaihtoehdon. (10 – 15 min.) Väittämät ovat:

- Osaan/en osaa/haluaisin osata: lapset istuvat ringissä ja yksi heistä kertoo asian, jonka osaa. Tämän jälkeen kaikki ne lapset, jotka osaavat kyseisen taidon, nousevat seisomaan. Tämän jälkeen vuoro vaihtuu. Sama toistetaan asioilla, joita ei osata ja asioilla, jotka haluttaisiin osata. Kun lapset eivät osaa jotakin taitoa, he nostavat kätensä ylös ja kun he myös haluaisivat osata taidon, he kääntyvät ringissä sivuttain. Vastauksia kerätään ylös ja lähetetään Jepelle kirjeen mukana. Leikissä on tarkoitus huomata, että jokaisella on monia erilaisia taitoja sekä monia asioita, joita ei ole vielä oppinut. (10 – 15 min.)

- Palautteen kerääminen Nalle-korttien avulla: Korttien nalleilla on kasvoillaan erilaiset ilmeet. Lapset valitsevat korteista sen, joka kuvaa heidän mielestään kulunutta toimintakertaa. Tämän jälkeen lapset saavat halutessaan antaa myös sanallista palautetta ja perusteluja kortin valinnalleen. (10 min)

Sosiaaliset taidot

- Luetaan Jepen kirje. (5 min)

- Tutustumisleikki: lapset seivovat ringissä. Ensimmäisellä kierroksella jokainen sanoo ääneen oman nimensä, jonka muut sitten toistavat. Toisella kierroksella lapset sanovat nimensä lisäksi jonkin itseen liittyvän adjektiivin. Toiset toistavat sekä nimen että adjektiivin. Kolmannella kierroksella lapset lisäävät samojen sanojen perään jonkin liikkeen, jonka toiset toistavat niin ikään perässä. (5 – 10 min)

- Kolme jalkaa, kaksi kättä: lapset jaetaan kolmeen ryhmään. Ohjaajat kertovat, kuinka monta kättä tai jalkaa saa osua ryhmällä samanaikaisesti maahan. Leikin tarkoituksena on kehittää yhdessä työskentelemisen taitoja ja toisen huomioimista. (10 min) 1. viisi jalkaa ja kaksi kättä 2. kolme jalkaa ja kaksi kättä 3. kaksi takapuolta ja yksi jalka 4. kuusi jalkaa ja kuusi kättä

- Uusi tarkoitus vanhalle esineelle: samoilta lapsiryhmille annetaan erilaiset esineet, joille on keksittävä uusi käyttötarkoitus. Leikki toistetaan toisilla tavaroilla. Leikillä pyritään saamaan esiin luovia ajatuksia ja ideoita sekä lisätä

rohkeutta kertoa omat ideat toisille. (10 min) Esineet: neulansilmän langoitin, niitinpoistaja, ripsentaivutin, pyykkipoika, appelsiinipuutikki ja kuminen ranneke.

- Papereista mahdollisimman korkea torni: ryhmille jaetaan viisi A4-kokoista paperiarkkia, joista on tarkoitus saada rakennettua mahdollisimman korkea torni. Harjoituksen tavoitteena on lisätä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. (10 min)

- Selkään piirtäminen: lapset istuvat peräkkäin. Takimmaiselle näytetään kuvaa paperilta, joka hänen tulee piirtää sormella edessä istuvan selkään. Edessä istuva yrittää arvata, mitä piirros voisi esittää ja piirtää sen samaan tapaan edessä istuvan selkään. Kun etummaisena istuvalle on piirretty selkään, hän piirtää ymmärtämänsä kuvan paperille. Lopuksi verrataan, kuinka hyvin alkuperäinen kuva esittää etummaisena istuvan lapsen piirtämää kuvaa. Harjoituksen pyrkimyksenä on lisätä keskittymistä ja vastaanottavuutta. Tavoitteena on osoittaa, että viestiminen voi tapahtua myös sanattomasti. (10 - 15 min)

- Palautteen kerääminen Nalle-korttien avulla. (10 min)

Tunteet

- Luetaan Jepen kirje. (5min)

- Ilme kiertää: lapsista yksi päättää jonkin tunnetta kuvaavan ilmeen ja laittaa sen ikään kuin kiertoon seuraavalle. Ilme kiertää kaikkien lasten kasvot läpi ja lopuksi huomataan, onko ilme muuttunut. Näin jatketaan kunnes kaikki ovat kierrättäneet oman ilmeensä. Leikin tarkoituksena on havainnollistaa, miten eri tunteet näkyvät eri ihmisistä. (5 min)

- Musiikki: huoneessa soitetaan erilaisia musiikinpätkiä ja lapset saavat musiikin jälkeen kertoa, millainen tunne siitä välittyy. Harjoituksen tavoitteena on kiinnittää huomio musiikin merkitykseen tunteiden tuntemisen ja tunnistamisen kannalta. (10 – 15 min)

- Teos tunnetilasta: lapset saavat vapaasti valita tunnetilan, josta tekevät taideteoksen. Harjoituksen tavoitteena on luoda tunteelle muoto ja hahmottaa se visuaalisesti. (10 – 15 min)
- Pantommi: Lapsia ohjeistetaan valitsemaan jokin ammatti, jonka he esittävät sanattomasti toisille. Toiset yrittävät arvata, mikä ammatti on kyseessä. Ohjaajat ovat kirjoittaneet lapulle valmiiksi ammatteja, jos joku lapsista ei itse keksi, mitä esittäisi. (10 – 15 min)
- Palautteen kerääminen Nalle-korttien avulla. (10 min)

Turvallisuus

- Luetaan Jepen kirje. (5 min)
- Yksi esine poistuu joukosta: lattialle asetetaan esineitä, jotka koetetaan ensin painaa mieleen. Tämän jälkeen esineet peitetään ja niistä poistetaan yksi. Lasten tehtävänä on muistaa, mikä esineistä on poissa. (5 min) Esineet: sakset, paketti laastareita, hoitovoide, paperilappu, johon on kirjoitettu yleinen hätänumero, heijastin, sideharso, avaimet ja tulitikut.
- Rastitehtävä: lapset kiertävät kahdessa ryhmässä pisteitä, joissa heidän tulee valita kahdesta menettelytavasta oikea. Pisteelle on asetettu kuvia, jotka kuvaavat jotakin tilannetta. Lasten tulee merkitä hymynaama sen toimintatavan alle, joka on heidän mielestään oikea. Tilanteet ovat: turvavyön käyttö, tuntemattoman autoon nouseminen, kotioven avaaminen, kun ei tiedä kuka on tulossa, karkkien poimiminen ja syöminen maasta ja pallon kanssa autotien vieressä leikkiminen. Lopuksi käydään yhdessä tilanteet läpi ja keskustellaan siitä, miksi lapset valitsivat juuri nämä vaihtoehdot sekä kerrotaan oikeat vastaukset. Harjoituksen tavoitteena on lisätä lasten osaamista ja tietämystä tilanteissa, joissa heidän turvallisuutensa mahdollisesti vaarantuu. (15 – 20 min)
- Palapeli: lapset ovat edelleen kahdessa ryhmässä ja heidän tehtävänä on rakentaa yhdessä toimintakertaa varten valmistetut palapelit. Kokoamisen

tavoitteena on lisätä lasten yhteistyötaitoja ja antaa palautetta edellisestä toimintatapa-tehtävästä. Palapeleistä toisessa on kuva liikennevaloista, toisessa matkapuhelin, johon on valittu hätänumero 112. (10 min)

- Palautteen kerääminen Nalle-korttien avulla. (10 min)

Päätös

- Luetaan Jepen kirje (5min)

- Kuvakollaasi: lapset saavat tehdä lehtien kuvista kuvakollaasin, jonka aiheena on menneet toimintakerrat. Kuvien lisäksi he voivat halutessaan piirtää paperiin. Harjoituksen tavoitteena on muistella edellisiä toimintakertoja sekä mahdollisesti antaa niistä palautetta. (15 – 20 min)

- Kuuma peruna: lapset istuvat ringissä ja heidän välillään kiertää pallo mahdollisimman nopeasti käsistä käsiin. Ringin ulkopuolella on lapsi, joka sanoo jossakin hetkessä ”Hep!”. Tällöin se, jonka käsiin pallo jää, joutuu ulos ringistä ja pääsee vuorostaan itse huutamaan ”Hep!”. Näin jatketaan, kunnes vain yksi lapsi on jäljellä. (10 min)

- Palautteen kerääminen Nalle-korttien avulla. Tällä kerralla palautetta annetaan kaikista toimintakerroista. (10 min)

-Kunniakirjojen jako ja kiitokset. (5 min)

Tutustuminen

Moikka,

Minä olen Jeppe. Olen mietteliäs sekarotuinen koira ja asun pienessä kylässä, luonnon helmassa. Olen 2 vuotias, eli koirien iässä vielä nuori. Isäntäperheeseeni kuuluu perheen isä, äiti, sekä poika ja tyttö. He kaikki ovat todella kilttejä, he huolehtivat minusta hyvin ja saan heiltä paljon rapsutuksia ja halauksia.

Eniten minä pidän leikkimisestä. Lempileikkini on kepin tai pallon noutaminen kun isäntäni heittää sen minulle. Välillä, kun aurinko oikein porottaa, makoilien kuitenkin mieluummin puun alla varjossa. Tykkään myös tutkia ja nuuskia erilaisia paikkoja. Usein isäntäni viekin minut pitkälle lenkille. Kävelemme aivan uusia reittejä ja polkuja, ja se on minusta hyvin jännittävää!

Olen kovin innoissani, kun saan kirjoittaa teille kirjeitä. Ulkoiluttajani (ohjaajien nimet) lupasivat toimittaa ne teille. Aion kertoa teille kuulumisistani ja siitä, mitä olen puuhaillut. Päiviini mahtuu paljon seikkailuja, joten uskon että saatte kuulla monenlaisista kommelluksista. Haluan myös tutustua teihin ja kuulla, mitä olette yhdessä tehneet. Toivottavasti tekin siis kirjoitatte minulle!

Innokas hännänheilutus teille kaikille!

Toivoo Jeppe

Itsetunto

Hei taas!

Kiitos paljon kun lähetitte minulle piirtämänne kuvat itsestänne. On hauskaa tietää, minkälaisille lapsille oikein kirjoittelen. Muistaakseni teitä on siellä ainakin (lasten nimet) eikös niin? Minulle kerrottiin myös teidän lempiasioistanne ja harrastuksistanne, se oli hurjan mielenkiintoista! Myös minä pidän voimistelusta ja monista peleistä.

Minun täytyy kuitenkin tunnustaa, etten kertonut teille viimeksi itsestäni ihan kaikkea. Nolottaa myöntää teille, että vaikka olenkin koira, en osaa haukkua. Olen yrittänyt opetella syntymästäni lähtien, mutta en vain kerta kaikkiaan osaa. Suustani pääsee ilmoille vain pieni Murahdus tai ulvahdus.

Tässä eräänä päivänä minulla oli juuri todella paha mieli asian takia. Ajattelin, että minkälainen vahtikoira minä muka olen, kun en pysty edes varoittamaan isäntäperhettäni pihaan saapuvista vieraista ihmisistä! Onneksi silloin paikalle tuli ystäväni Tedi joka huomautti, ettei hänkään suinkaan osaa kalastaa, vaikka onkin karhu. Hän selitti minulle, ettei kaikkia maailman taitoja vain voi osata. Lisäksi Tedi muistutti minua, että osaan varsin hyvin tehdä muita asioita, kuten murista, kaivaa kuoppia ja haistaa ihmisen tai eläimen **TODELLA** pitkän matkan päästä! Tedi taitaa olla ihan oikeassa.

Kertokaahan minulle seuraavassa kirjeessänne, minkälaisia taitoja teillä on? Mitä osaatte tehdä oikein hyvin?

Entä onko teillä sellaisia asioita, joita ette vielä osaa, mutta jotka haluaisitte opetella? Kirjoittakaa nekin minulle! Kerronpa teille, että minä haluaisin oppia joskus soittamaan kitaraa!

Jutellessamme Tedi sanoi myös, että isäntäperheeni ei välitä siitä, osaanko haukkua vai en. Hän kertoi, että olen isännilleni hyvin tärkeä ja rakas, koska olen asunut ja elänyt heidän kanssaan koko elämäni ja olen juuri heidän koiransa. Tuollaisissa asioissa ei kuulemma haukkumistaidolla tai turkin kiiltävyydellä ole mitään väliä.

Nyt kun asiaa tarkemmin ajattelen, on itse asiassa hyvä, ettemme kaikki osaa samanlaisia taitoja. Jos nyt on välttämätöntä haukkua, joku naapuruston koirista voi tehdä sen puolestani. Minä puolestaan voin kaivaa heille niin ison kuopan, että sinne mahtuu kaikki heidän mehukkaimmat luunsa!

Onneksi minulla on jo parempi mieli. Mutta nyt taidan lähteä nuuskimaan sitä isäntäperheeni pojan kitaraa. Jospa oppisin muutaman soinnun...

Haluaisin mieluusti myöhemmin taas tietää, mitä olette tällä kerralla tehneet!
Kuulemisiin!

Terveisin, Jeppe

Vuorovaikutustaidot

Moikka!

Viime kerralla te mietitte erilaisia taitojanne, minusta oli todella hauska kuulla mitä kaikkea oikein osaatte. Täytyy sanoa, että olette kyllä melkoisen taidokkaita lapsia. Enkä minäkään osaa tehdä kaksinkertaista volttia takaperin, mutta ehkäpä voisin opetella!

Tänään minulla onkin teille jännittäviä uutisia! Naapurustoomme on nimittäin muuttanut uusi koira! Hänen nimensä on Lissu ja hänellä on aivan valkea turkki. En tunne ketään, kuka olisi niin valkoinen! Uusi koira on herättänyt mielenkiintoa alueen muissa koirissa, mutta kukaan ei ole vielä mennyt häntä tervehtimään. Onhan hän hyvin erinäköinen kuin me muut, ja puhuukin kuulemma hieman omituisesti.

Minä, ja ystäväni Tedi, kuitenkin päätimme lähteä tutustumaan tähän uuteen asukkaaseen. On nimittäin hyvin ikävää, jos joku jätetään yksin. Meitä kaikkia vähän ujostutti, mutta myös Lissua varmasti jännitti. Niinpä tepastelimme rohkeasti hänen luokseen ja esittelimme itsemme.

Hetken Lissun kanssa aikaa viettäessämme alkoi näyttää siltä, että hänestä tulisi meille uusi hyvä ystävä. Lissu on todella ystävällinen ja mutkaton.

Minkälainen teidän mielestänne on hyvä ystävä?

Minusta ystävät ovat ehdottomasti parhaita asioita maailmassa! Ystävien kanssa voi viettää aikaa ja keksiä hauskaa tekemistä. Lisäksi ystävät ovat apuna silloin jos on jokin ongelma, tai jostain syystä paha mieli. Ystävyys on niin upea juttu, että toivoisin, että jokaisella koiralla ja muilla eläimillä olisi ystävä. Mietin, miten

olisi mahdollista, että kaikilla olisi kaveri, kunnes Tedi keksi hyvän idean. Jos tapaamme jonkun, jolla ei ole ystävää, alamme itse hänen ystäväkseen!

Hih, ystävällisin terveisin, Jeppe

Tunteet

Heips!

Kuulin taas, mitä olitte viime kerralla puuhanneet. Aika hauskoja leikkejä! Mukavaa, että olitte tehneet asioita ryhmissä, sillä tavalla tutustuu toisiin ja voi saada vaikka uusia ystäviä!

Yksi asia minua mietityttää. Onko teillä koskaan surullinen olo? Minulla oli nimittäin eilen todella paha mieli.

Muistatte varmasti hyvän ystäväni Tedin. Olimme eilen Tedin kanssa juoksentelemassa metsässä, kun hän kompastui juurakkoon ja satutti jalkansa. Tediä itketti, eikä hän voinut kunnolla kävellä. Minuakin itketti, vaikka eihän minua edes sattunut! Talutin hänet kotipihalle, ja hänen isänsä vei hänet lääkäriin. Minä puolestaan menin piilopaikkaani mietiskelemään. Sinne minä yleensä menen, jos minulla on paha mieli, sillä siellä ei liiku ketään muita.

Tiesin, ettei Tedillä ole mitään hätää, mutta minulla oli silti todella surullinen olo. Tuntui aivan ankealta ja harmaalta ja vieläkin itketti. Olin huolissani siitä, miten Tedi voi, sattuuiko tai pelottaako häntä. Lisäksi minua harmitti, vähän jopa kiukutti, etten päässyt lääkäriin hänen kanssaan. En tiennyt, mitä Tedille nyt kuului. Tunne ei mennyt pois, vaikka yritin ajatella muita asioita. Suupielenikin taisivat roikkua alaspäin.

En tiennyt miten olisin päässyt eroon harmituksesta, joten istuskelin vain ja olin allapäin. Sitten kuitenkin muistin, että äitini aikoinaan kertoi, että mikäli joskus tulee paha mieli, siitä pitää kertoa jollekin. Tulee kuulemma parempi olo, kun kertoo jollekin toiselle, mitä on tapahtunut. Äiti sanoi myös että isona koirana on helpompi häätää paha mieli, ja siksi kannattaa kertoa vanhemmille, kun on

surullinen olo. Hän sanoi myös, että haluaa tietää jos minulla on paha mieli, koska silloin hän voi auttaa minua.

Päätin siis lähteä tapaamaan uutta tuttavaamme Lissua ja kerroin hänelle, mitä Tedille oli sattunut. Kummallista, mutta kun olin kertonut epäonnistuneesta retkestämme Lissulle, oloni oli jo parempi. Yhdessä puhuimme siitä, että Tedin ei varmastikaan tarvitse olla lääkärissä pitkään, koska hänelle ei käynyt kovin pahasti. Ajattelin että pian Tedi olisi taas kotona ja voisi oikein hyvin ja silloin minua ei huolestuttanut enää niin paljon.

Mutta entäs sitten, jos onkin hyvä mieli. Kannattaako silloinkin kertoa asiasta jollekin?

Tedi pääsi jo illalla pois lääkäristä, ja kertoi pitkän tarinan siitä, mitä hänelle oli siellä tapahtunut. Tediä ei enää sattunut jalkaan, vaikka hänen pitääkin muutaman päivän ajan tassutella varovasti.

Mutta hei, kertokaa tekin minulle, milloin teillä on hyvä tai paha mieli ja miltä se tuntuu ja mitä silloin teette?

Kuulemisiin ensi kertaan, toivoo Jeppe

Turvallisuus

Heippa!

Minulle saapui postissa mukava yllätys, kun olitte tehneet tunteisiin liittyviä upeita taideteoksia. Olipas siellä monenlaisia hahmoja ja tunteita ja tilanteita. Olette tosi taitavia!

Mutta ette kyllä arvaa, mitä minulle toissapäivänä tapahtui! Oli oikein mainio sää, joten olin mennyt kylän leikkikentälle leikkimään. Kentällä on ainakin keinuja, karuselli ja kaksi erilaista liukumäkeä! Sinne mentäessä täytyy kuitenkin olla tarkkana, sillä silloin pitää ylittää muutama autotie. Tekin varmasti tiedätte, että suojeteillä pitää olla tarkkana kuin porkkana!

Noh, aikani olin keinunut ja liukunut ja pyörinyt ja kiertelin vielä ympäri kenttää, kun löysin muovisen valkean purkin, joka oli auki. Purkissa ja maassa oli pieniä punaisia, ympyränmuotoisia karkkeja! Nam - ajattelin! Äiti on kyllä kieltänyt syömästä muualta kuin omasta ruokakiposta, mutta purkissa olevat ovat varmasti vielä aivan hyviä. Ennen kuin ehdin tarkemmin nuuskaista karkkeja, huomasin, etten kyllä ollut ennen syönyt tai nähnyt sen näköisiä karkkeja. Eivätkä ne kyllä yleensä olleet missään purkissa, vaan koiran karkit ovat pussissa tai pienessä laatikossa. Päätin hetken aikaa pähkäillä, ennekuin söisin maassa olevat karkit. Onneksi tein niin, sillä yhtäkkiä ymmärsin, etteivät ne tainneet olla karkkeja ollenkaan! Ne näyttivät enemmän niiltä pieniltä asioilta, mitä lääkäri määrää ihmiselle, kun he ovat kipeitä. Mitä ne nyt ovatkaan nimeltään?

Aivan, lääkkeitä. Onneksi en syönyt niitä! Ne voivat nimittäin olla todella vaarallisia, sillä eiväthän ne ole minulle lääkäriissä määrättyjä. Mitäs jos jokin leikkikentällä leikkivä pentukoira vahingossa söisi nuo pillerit? Eihän niitä voinut siihen jättää! Päätin kipaista hakemaan isäntäni, joka kyllä vähän ihmetteli, miksi raahasin häntä hihasta leikkikentälle. Kun isäntä huomasi lääkkeet, hän kehui minua kun en ollut syönyt niitä. Varmuuden vuoksi hän vielä kurkkasi suuhuni.

No niin, ajattelin, nyt isäntä voi heittää pillerit roskeen ja voimme mennä kotiin. Hän kuitenkin otti minut mukaansa ja käveli roskapöntön ohi. Hän selitti, että kaikki lääkkeet tulee hävittää oikealla tavalla. Silloin arvasin, minne olimme matkalla. Arvaattekos te? No niinpä, apteekkiinhan me menimme. Täti apteekissa kiitti minua ja isäntääni, että toimme löytämämme lääkkeet sinne. Nyt ne eivät ole enää vaaraksi kenellekään.

Tiedätekös mitä opin tuona päivänä? Sen, että vaikka maassa olisikin jotakin, joka näyttää karkeilta, tai lelulta tai miltä vaan, on parempi olla ollenkaan koskematta siihen. Ei nimittäin voi tietää, ovatko ne turvallisia vai eivät. Sen sijaan kannattaa kertoa jollekin aikuiselle asiasta, niin että he voivat auttaa asian hoitamisessa.

On olemassa aika paljon sellaisia tilanteita, jossa pitäisi tietää, miten toimia. Siksi tein teille hieman tehtäviä, joissa saatte mietiskellä, miten tulee toimia hankalissa tilanteissa. Onnea tehtävien ratkaisuun!

Ensi kerralla onkin viimeisen kirjeen vuoro, ajattelin että voisimme silloin vähän muistella, mitä kaikkea olemme jo yhdessä puuhastelleet.

Terveisin Jeppe

Päätös

Moi!

Sain kuulla että viime kerralla olitte ratkoneet tekemiäni tehtäviä jotka liittyivät turvallisuuteen. Tehtävät olivat aika mutkikkaita, mutta selvisitte kuulemma hienosti!

Tällä kertaa onkin viimeisen kirjeen vuoro. Olemmehan me jo ehtineet tekemään yhtä jos toista. Aluksi tutustuimme ja kerroin teille itsestäni. Opin myös teidän nimenne sekä sen, mitä harrastatte ja millaisista asioista pidätte. Laitoin myös talteen kuvat jotka piirsitte itsestänne. Toisella kerralla pohdimme erilaisia taitoja ja asioita joita haluaisimme osata. Sain teiltä paljon ideoita asioista, joita tahdon opetella!

Kirjeissä olen kertonut myös jotakin ystäväistäni. Muistatte varmaan Tedi-karhun, sekä Lissun, joka muutti naapurustoomme. Meistä on Lissun kanssa tullut oikein hyvät ystävät ja käymme usein tekemässä retkiä metsässä. Tedin tassu puolestaan on jo aivan kunnossa. He molemmat lähettävät teille valtavasti terveisiä!

Haluan sanoa, että minusta on ollut todella hauskaa kirjoitella teille. On ollut mahtavaa saada postissa piirrustuksianne ja kuulla mitä olette milloinkin puuhanneet. On mukavaa, että olette niin mielellänne olleet mukana seikkailussani ja tarttuneet toimeen aina innokkaina. Olette pärjänneet niin hyvin, että ansaitsisitte oikein mitalit! Näin kivoihin ja ystävällisiin lapsiin on ollut loistavaa tutustua. Minun tulee teitä kyllä ikävä. Onneksi voin kuitenkin muistella yhdessä tekemiämme juttuja ja onhan minulla teidän taiteilemanne teokset. Ja kukapa tietää, ehkä joskus törmäämme jossakin, tai sitten lähetän teille kirjeen keskeltä jotkain uutta seikkailuani.

Lämmin kiitos ja näkemisiin!

Toivoo Jeppe

Hei Vanhemmat,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta: Saara Leinonen ja Tiia Juvonen. Opiskelemme sosiaalipedagogista lapsi- ja nuorisotyötä, ja suoritamme tutkinnolla lastentarhaopettajan pätevyyttä.

Teemme toiminnallista opinnäytetyötä esikouluikäisille suunnatusta ehkäisevästä päihdetyöstä. Työhön kuuluu suunnittelemaamme lapsille suunnattua toimintaa, joka sisältää tutustumiskerran sekä viisi toimintakertaa syyskuun ja lokakuun 2013 aikana. Toimintakerroilla käsitellään itsetuntoa, tunne-elämää, vuorovaikutustaitoja ja turvallisuustaitoja. Toimintakerrat raportoidaan opinnäytetyöhön, joka on jälkikäteen saatavilla Hoitajankadun tietokeskuksesta sekä Asemantaustan päiväkodista.

Opinnäytetyön toteuttamista varten kysymme teiltä vanhemmilta luvan siitä, saako lapsenne osallistua opinnäytetyömme toimintaan?

Pyydämme teitä täyttämään ja palauttamaan alla olevan palautusosan päiväkodin työntekijöille _____ mennessä.

Kiittäen

Saara Leinonen & Tiia Juvonen

(rastita valitsemasi kohta)

Lapsen nimi _____

Annan lapselleni luvan osallistua toimintaan _____

Lapseni ei saa lupaa osallistua toimintaan

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys

KUVAT

Liite 4

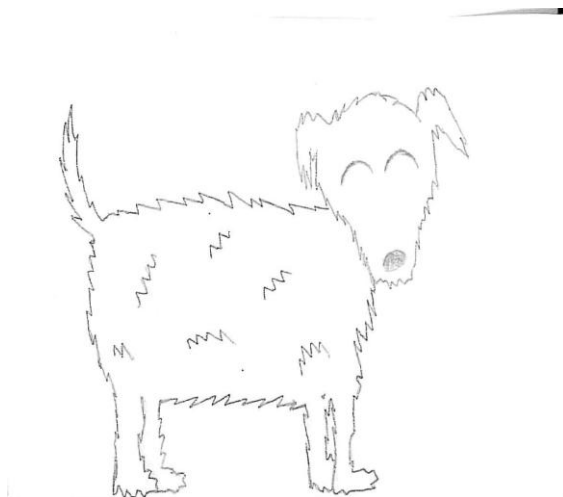
Tutustuminen

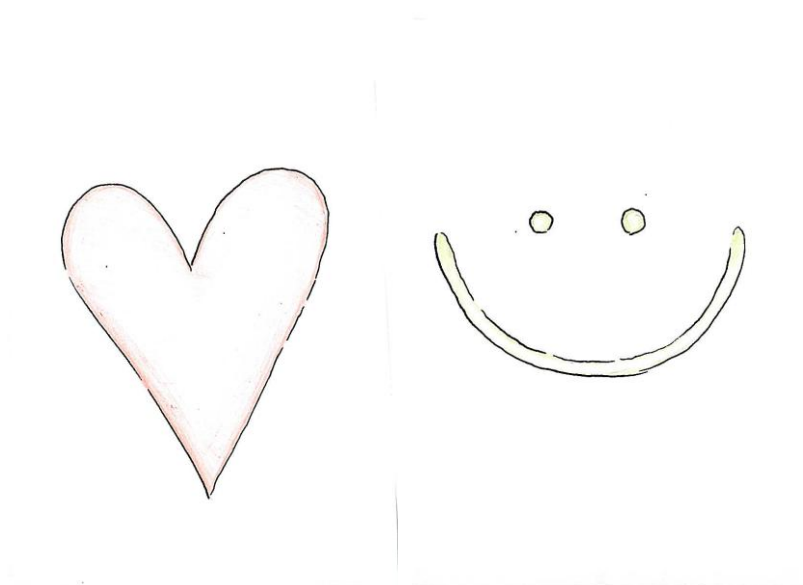
Itsetunto

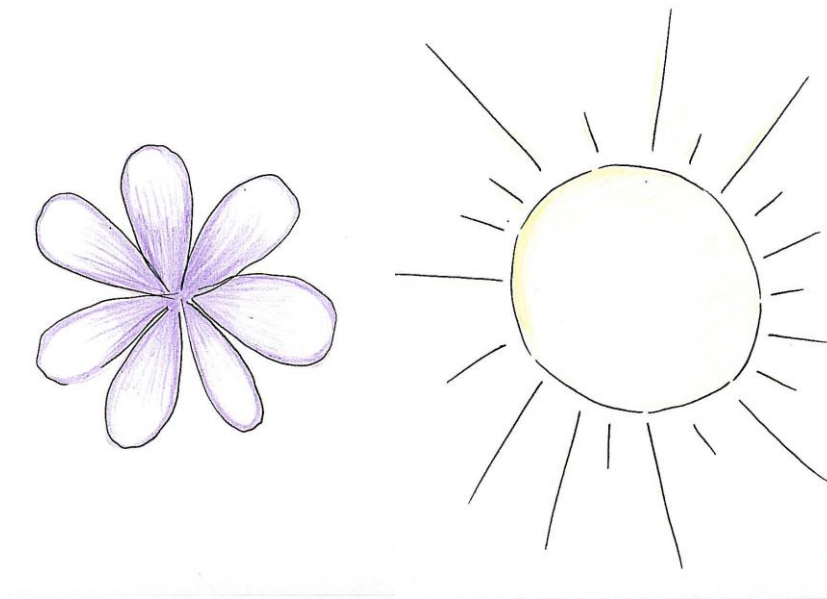
Sosiaaliset taidot

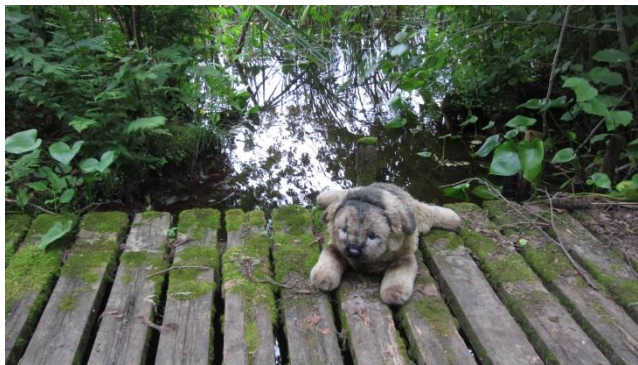
Lissu-koira: sosiaaliset taidot

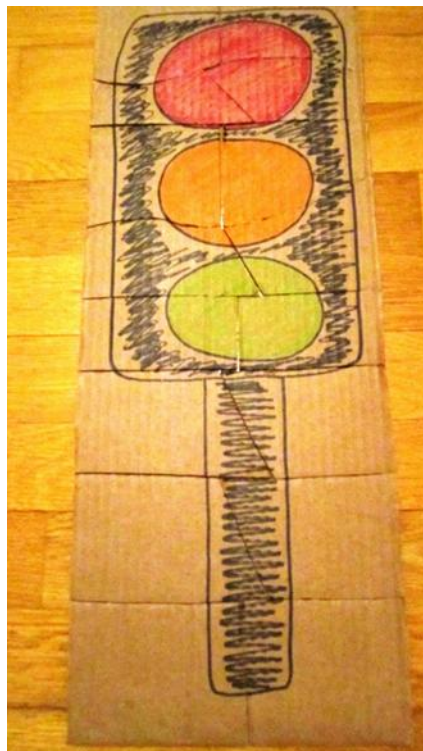
Selkään piirrettävät kuvat: sosiaaliset taidot

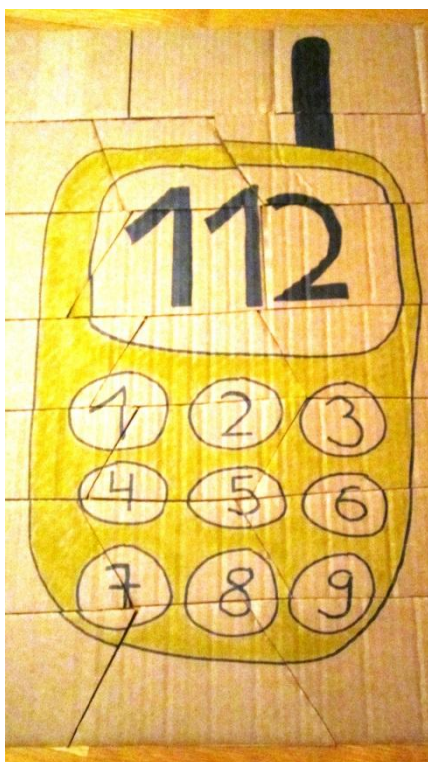
Selkään piirrettävät kuvat: sosiaaliset taidot

Tunteet

Turvallisuus

Palapelit: turvallisuus

Päätös

